

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ
Т.Г.ШЕВЧЕНКА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

**Кореляція понять «інтелектуал» - «інтелігент» - «націоналіст» на рівні
художнього втілення у творі І. Франка "Перехресні стежки"**

Спеціальність – 014.01 Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)
освітнього рівня «МАГІСТР»

Студентки групи МУА23
Копиш Катерини Сергіївни

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент О.В.Сазонова

Національна шкала _____
Кількість балів _____ Оцінка
ECTS _____
Члени комісії:

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

Чернігів – 2023

ЗМІСТ

<u>ВСТУП</u>	3
<u>РОЗДІЛ І. ІНТЕЛЕКТУАЛИ ТА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ: ЛІНІЇ РОЗЛІОМУ ТА ЛІНІЇ СХОДЖЕННЯ</u>	8
<u>1.1 Смысловое наповнення понять “інтелігент”-“інтелектуал”- “націоналіст”</u> ... 8	8
<u>1.2 Роль і місце інтелігентів у наш час</u>	14
<u>1.3 Образ першого інтелігента-інтелектуала-націоналіста у романі “Перехресні стежки” І. Франка</u>	16
<u>1.4 Актуальність та зміна понять інтелігент-інтелектуал- націоналіст-патріот, втілених в образі Є.Рафаловича</u>	22
<u>РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РОМАНУ «ПЕРЕХРЕСНІ СТЕЖКИ» ІВАНА ФРАНКА НА УРОКАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ</u>	29
<u>2.1 Діагностування стану проблем у шкільній практиці (перевірка знання таких понять як “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст” серед шкільної молоді)</u>	29
<u>2.2 Важливість роману “Перехресні стежки” для сприйняття десятикласників</u>	33
<u>2.3 Методичні рекомендації для проведення уроку за твором І. Франка “Перехресні стежки”</u>	35
<u>2.4 Інтерактивні методи навчання на уроках позакласного читання</u>	41
<u>ВИСНОВКИ</u>	49
<u>СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ</u>	52
<u>ДОДАТКИ</u>	56

ВСТУП

Актуальність дослідження пов'язана з потребою у визначенні нових наукових підходів до доби 70-90-х рр. XIX ст. як художньо-історичної цілісності, необхідністю подальшого дослідження проблем загальнолюдського обшину та національної ідентичності в художній літературі. Тривалий час через ідеологічну заангажованість питання щодо національної специфіки літературно-художніх творів, публіцистичних явищ залишалися на периферії дослідницьких інтересів українського літературознавства. Політичні зміни 1989 – 1990 рр. зумовили інтерес гуманітарних наук (історії, політології, психології, культурології, журналістики, соціології, педагогіки) до національної проблематики. Перебуваючи під пресингом офіційних заборон, свідомі українці мусили вирішувати водночас цілу низку проблем суто утилітарного штибу – соціального, громадянського, патріотичного, а побіжно – естетичного. З'ясувалося, що кінець XIX ст. та кінець XX ст. має паралелі в мистецтві, культурі, у суспільному житті, у літературі. Обидва періоди позначені численними знаковими постатями, чиї погляди впливали на розвиток світоглядних та естетичних позицій сучасників та митців наступних поколінь.

Унікальність художнього методу І. Франка, який поєднував гостроту реалістичного соціально-психологічного аналізу, яскравість і точність побуту та національно-свідомий дух, дозволив йому стати виразником основних тенденцій національної культури та літератури 70-90-х рр. XIX ст. У критичному дискурсі завжди наголошувалося, що І. Франко був науково мислячим письменником. Однак національні пріоритети, національна виразність творчої спадщини І. Франка досі не стали предметом спеціального розгорнутого дослідження. Радянське літературознавство, спираючись на певні ідеологічні догми, мало звертало уваги на національну специфіку прози письменника, його особливу ідейно-художню позицію у сфері етнічної проблематики, що кривно пов'язана із загальнолюдськими чеснотами та поняттями. Актуальність теми зумовлена відповідністю його проблематики пріоритетному напрямку сучасної літературознавчої науки, що вивчає національну своєрідність мистецьких явищ у міждисциплінарному аспекті.

Отже, теоретична і практична значущість проблеми відображення понять «інтелігент»/«інтелектуал»/«націоналіст» на площині художнього уособлення поки ще не була предметом спеціальних наукових досліджень, що зумовило вибір теми роботи – **«Кореляція понять інтелектуала-інтелігента-націоналіста на рівні художнього втілення (на прикладі твору І. Франка "Перехресні стежки")»**.

Мета – аналіз змісту та інтерпретація авторських стратегій щодо понять «інтелігент» – «інтелектуал» – «націоналіст» у романі Івана Франка «Перехресні стежки».

Для реалізації мети потрібно розв’язати такі **завдання**:

- розкрити смислове наповнення понять «інтелігент», «інтелектуал», «націоналіст» у філософії, культурології, лінгвістиці та літературознавстві;
- дослідити специфіку втілення понять «інтелігент», «інтелектуал», «націоналіст» у романі «Перехресні стежки» Івана Франка;
- проаналізувати образ Євгенія Рафаловича – тогочасного інтелектуала/інтелігента;
- порівняти героя Франкового твору з сучасними військовими;
- довести знаковість роману «Перехресні стежки» Івана Франка для соціокультурного та мистецького простору;
- розробити методичні рекомендації для проведення уроку позакласного читання за твором “Перехресні стежки”.

Об’єктом дослідження став роман «Перехресні стежки» Івана Франка.

Предмет дослідження – якість, функції, зміст, кореляція понять «інтелігент», «інтелектуал», «націоналіст», утілених у романі «Перехресні стежки» Івана Франка, та їх актуальність для соціально-культурної ситуації в сучасному громадянському суспільстві.

Теоретичною основою для наукової роботи стали праці провідних науковців у галузі літературознавства, історії літератури, франкознавства: І. Андрусика, Р. Голода, Я. Грицака, Т. Гундорової, Л. Дем’янівської, Л. Демської-Будзуляк, М. Ільницького, Б. Мельничука, М. Моклиці, Лариси Мороз, М. Мочульського,

І. Набитовича, М. Нечиталука, О. Новикова, В. Панченка, Я. Поліщука, М. Ткачука, М. Якубовської. Стрижнем дослідження стали франкознавчі дослідження М. Возняка. У процесі аналізу художньо-ідейних особливостей та образної системи роману взято до уваги ідеї С. Аверинцева, М. Бахтіна, А. Лосєва, Г. Поспєлова, О. Потебні. Для визначення специфіки понять «інтелігент» – «інтелектуал», їхніх ознак та особливостей типології використано праці В. Агеєвої, П. Шихєрева, Г. Солдатової, Н. Рождєственської, Т. Стефанєнко. Теоретичною основою для вивчення понять «інтелігент» – «інтелектуал» стали публікації Т. Говорун, О. Корнієнко, О. Самкової, С. Світич. Для увиразнення образної характеристики героїв взято до уваги дослідження М. Арпєнтєєвої, Л. Миронової, О. Черкасової.

Також під час дослідження були використані літературно-критичні праці І. Франка, листи та зібраня творів письменника. Ще за життя І. Франка його творчість ставала предметом дослідження критиків і літературознавців, привертала пильну увагу багатьох видатних митців: М. Коцюбинського, Лєсі Українки, В. Стефаніка, І. Труша, В. Оркана, О. Турянського, А. Крушельницького, М. Євшана та інших.

Практичне значення. Теоретичні аспекти дипломної роботи можна використати під час вивчення теми «Реалістична українська проза» десятикласників з особливостями нової літератури, написання наукових робіт, у ЗВО – на заняттях з «Історія української літератури другої половини ХІХ ст.», «Історія української літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст.» під час написання індивідуальних, курсових, дипломних робіт, або для філософських та культурних дисциплін для роз’яснення понять “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст”.

Методологічною основою роботи є праці українських дослідників І. Андрусєяка, Р. Голода, Т. Гундорової, М. Ільницького, М. Мочульського, І. Набитовича, В. Панченка, М. Ткачука, М. Якубовської та інших.

У роботі застосовуються описовий, культурно-історичний, біографічний, психоаналітичний, порівняльний методи. Такий комплексний підхід уможливає системний та усебічний аналіз твору «Перехресні стежки» І.Франка як яскравого зразка літератури.

Апробація дослідження. Деякі елементи роботи були апробовані на різних конференціях: на Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Арватівські читання – 2021», яка відбулася в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя 21 квітня 2021 року, на Всеукраїнській студентсько-викладацькій науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ» 16 лютого 2023 року, на Міжнародній науково-практичній конференції “ПОЛІЛОГ КУЛЬТУР: ОСВІТНІЙ, ФІЛОЛОГІЧНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ” 28 квітня 2023 року, на Міжнародній науковій конференції “УКРАЇНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ: ШКОЛИ, ПОСТАТІ, ПРОБЛЕМИ” (Франкознавчі студії) 23 листопада 2023 року.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури, додатків.

Перший теоретичний розділ “Інтелектуали та інтелігенція: лінії розлому та лінії сходження” містить чотири параграфи.

У першому параграфі “Смислове наповнення понять “інтелігент” - “інтелектуал”, “націоналіст” “ розкрито смислове наповнення цих термінів.

У другому параграфі “Роль і місце інтелігентів у наш час” окреслено важливість інтелігенції сьогодні.

У третьому параграфі “Образ першого інтелігента-інтелектуала-націоналіста у романі “Перехресні стежки” І. Франка” описано унікального героя Євгенія Рафаловича в українській літературі.

У четвертому параграфі “Актуальність та зміна понять інтелігент-інтелектуал-націоналіст-патріот, втілених в образі Євгенія Рафаловича” розкрито порівняльну характеристику Франкового героя з сучасними військовими.

Другий практичний розділ “Методика вивчення роману “Перехресні стежки” Івана Франка на уроках позакласного читання” складається також з чотирьох параграфів.

У першому параграфі “Діагностування стану проблем у шкільній практиці” детально описано проблеми, пов’язані з нерозумінням понять “інтелігент-

інтелектуал-націоналіст” серед молоді та вилучення роману “Перехресні стежки” зі шкільної програми.

У другому параграфі ”Важливість роману “Перехресні стежки” для сприйняття десятикласників” доведено значущість та актуальність Франкового твору.

У третьому параграфі “Методичні рекомендація для проведення уроку за твором І. Франка “Перехресні стежки”” висвітлено методи та прийоми, які якнайкраще підійдуть для уроку позакласного читання.

У четвертому параграфі “Інтерактивні методи навчання на уроках позакласного читання” запропоновано різноманітні інтерактивні методи (кола Вена, “Суд від свого імені”, асоціативний куш, тощо) для цікавого проведення уроку позакласного читання за цим романом.

РОЗДІЛ І. ІНТЕЛЕКТУАЛИ ТА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ: ЛІНІЇ РОЗЛОМУ ТА ЛІНІЇ СХОДЖЕННЯ

1.1 Сміслове наповнення понять “інтелігент”-“інтелектуал”-“націоналіст”

Останні 30 років відбувається розвиток нової генерації інформаційного суспільства незалежної України. Дедалі частіше в засобах масової інформації, у публіцистиці, у літературі, у соціології протиставляються два поняття “*інтелігент*” і “*інтелектуал*”. Дешифрація міркувань з цього приводу надзвичайно багата. Чи стоять ці терміни пліч-о-пліч? Чи можна їх ототожнювати? Яка історична призма ховається за цими поняттями? У чому їх феномен?

Народ не може існувати без моралі, культури, мови, історії, традицій та духовності. Хто як не інтелігенція була, є і буде основоположником і носієм цього доробку. Сторінки нашої історії аргументують і підкреслюють значущість її у становленні і розвитку української держави.

Найголовніша місія будь-якої інтелігенції — це допомагати народові вийти з пільми й рабства, спонукати люде до творчості, підбурювати до руху, діяльності, скеровувати на правильний шлях, турбуватися про суспільну справу, служити істині та справедливості. За І. Я. Франком, «інтелігенція повинна передовсім бути інтелігенцією, повинна бути громадою людей з широким образованием, з виробленим характером, з щирим чуттям до народу; а відтак інтелігенція повинна ідентифікуватися, злитися з народом», «повинна стати для нього і адвокатом, і лікарем, і вчителем, і порадиником, і покажчиком в ділах господарських, і добрим сусідом та помічником у всякій нужді» [41, с. 148].

Німецький філософ та соціолог Макс Вебер влучно підібрав дефініцію цьому поняттю, назвавши інтелігентів розповсюджувачами нових ідей. Безумовно, освіта, наука й культура — це простір діяльності вчених, мислителів, письменників, художників, професіоналів своєї справи — тобто інтелігенції. Такими людьми наша країна надзвичайно багата. Згадаємо ідею “сродної праці” Григорія Сковороди, яка одержала всесвітню славу. Сьогодні усі прагнуть знайти своє покликання і бути корисними суспільству. Або концепцію незалежної самостійної України лідера

національно-визвольного руху Степана Бандери, чиє ім'я є авторитетним і чиї слова стали національним символом України “Слава Україні! Героям Слава!” Не менш приголомшливими є радикальні погляди щодо мови, влади, історії, політиків сучасної мовознавиці Ірини Фаріон. Її патріотичні промови чув майже кожен, а правдиве розкриття поняття “націоналіст” дає змогу українцям гідно себе ними вважати, адже нічого страшного у цьому терміні немає. І не важливо чи ти філософ, чи політичний діяч, чи лінгвіст, чи проста вчителька або блогер, головна твоя місія — це висунути свої ідеї в маси. Такими людьми завжди захоплюються, поважають, беруть за приклад для наслідування.

Обґрунтованим є визначення в українському тлумачному словнику: «той, хто належить до інтелігенції» у значенні «соціальної групи, що складається з освічених людей, яким притаманна велика внутрішня культура, які професійно займаються розумовою працею, розвитком і поширенням культури» [34, с. 36]. Атрибут український вказує на приналежність до конкретної (української) нації [34, с. 37] й актуалізує унікальну комбінацію ментальних ознак українського етносу, зосібна гіперболізоване почуття патріотизму, індивідуалізм, емоційність, релігійність, сентименталізм, чутливість, ліризм, антеїзм.

Бурхливий розголос української інтелігенції припадає на другу половину ХІХ століття. Національно-визвольний рух потребував особистостей, які не бояться говорити правду й відстоювати своє слово, постаті, яку б рівною мірою шанували і владна верства, й інтелектуали, і селяни. Термін „*інтелігенція*“ в Україні набуває виразно поважний, авторитетний відтінок. В українській мові знаходимо навіть різні слова для позначення тої чи іншої шанованої особи: якщо йдеться про впливового державного діяча, військового провідника, тощо, то кажуть: “*зверхник*”, коли ж мовиться про талановитого письменника, мислителя, вченого, навпаки, кажуть: “*достойник*”.

Першим твором в українській літературі, головними персонажами якого стали українські інтелігенти, був роман І. С. Нечуя-Левицького "Хмари". Він став несподіванкою для багатьох, бо панувала думка, що українська література є виключно селянською і в українського народу нікого, крім селян, немає.

Проблема інтелігенції завжди вабила І. Франка, який, до речі, також належав до цього прошарку, і він, один з перших українських мислителів періоду кінця ХІХ–початку ХХ ст., вніс настільки вагомий вклад у її розробку, що його ідеї не тільки не втратили своєї наукової цінності, але і в наш час набувають особливої актуальності.

Але, на жаль, сьогоденне трактування слова “інтелігенція” набуло зовсім іншого, хибного відтінку. Для багатьох — це просто еліта з купою грошей і зв’язками в адміністративних установах, одягнена в брендові речі, у якої за спиною власна вілла. Ніхто не бачить справжньої глибини цього поняття. І це не дивно, адже й тут не обійшлося без обманливої ідеології тоталітарного режиму радянського часу.

Інтелігенцію перетворили на своєрідного внутрішнього противника, з яким необхідно було боротися всіма відомими засобами (масові переслідування, заслання до Сибіру, розстріли, психічні лікарні). Василь Кремень з цього приводу висловився так: “Справою партії було «вилікувати» нову радянську інтелігенцію від «старих» хвороб: співпереживання, відповідальності, моральності, турботи про народ. Для цього її тримали на короткому повідку. Залежно від зміни курсу (десталінізація, «хрущовська відлига», «застій», «перебудова») мінялася довжина і жорсткість повідка. Про опір не могло бути й мови, найбільше заохочувався послух” [5]. Тому, якщо ти не плясав під дудку вождя, ти автоматично ставав загрозою для держави. Інтелігентність як прошарок суспільства опошлювалася, вважалася “непотребом”. В. Ленін у 1922 році у секретному листі до В. Молотова та членів політбюро писав, що чим більше буде знищено “цієї публіки”, тим краще, відзначаючи, що повинність “вести націю за собою і служити їй”, але при цьому має бути наслідування умови “лояльного” ставлення (повної покори) до більшовицької влади [16, с. 193].

Як бачимо, керівництво радянської коаліції насправді боялося інтелігентів. Творчим людям дозволялося досліджувати, вивчати, тільки не торкатися світоглядно-ідеологічної основи. Привілеї партії вирішувати, чим, власне кажучи, тобі займатися, а чим — ні. Тогочасна інтелігенція була покірною певній ідеї, була “ручною”, тобто зазнала конформізму в повному обсязі. У ту пору письменник

М. Драй-Хмара у своєму щоденнику відзначав: «Але часи, часи! Щоб ніякісінької тобі опозиції не було! Щоб ніхто й не посмів не то що друкувати вільне слово, а навіть думати вільно! Для чого ж напружувати зголоднілі мізки, коли є готова система думання й філософствування?» [13, с. 207].

Репресії проти інтелігенції мали подвійну місію: ізоляція й ліквідація дисидентів, а на їхньому прикладі залякування решти та залучення до «виховання нової людини» згідно з панівною доктриною. Місце інтелігента у суспільстві визначалося не його творчою обдарованістю, професіоналізмом, а політичними та ідейними позиціями, ставленням до правлячої партії. Українська творча еліта безвинно була засуджена і в переважній більшості знищена у сталінських таборах (М. Куліш, М. Зеров, Лесь Курбас, В. Підмогильний, тощо), психологічно придушена із боку партійно-державних органів (М. Хвильовий).

Отже радянська система придушувала вільнодумство інтелігенції, поширюючи її залежність від органів та осіб, що виконували владно-партійні функції.

З'ясуємо ще одне поняття. Слово “*інтелектуал*” запозичене з французької. Походить від латинського *intellego* — «відчуваю, сприймаю, пізнаю, думаю». Утворене з префікса *inter-*, спорідненого з давньоіндійським *antar, antarah* — «внутрішній», та дієслова *lego* — «збираю, читаю, слухаю». З етимології стає зрозуміло, що інтелектуал — це здебільшого людина, яка професійно займається розумовою працею, інакше кажучи, експерт у своїй сфері. Така особистість відрізняється широким діапазоном наукових інтересів і досягнень, він постійно перебуває у відповідному соціокультурному середовищі, що неодмінно впливає на формування його точки зору, сприяє або ж гальмує творчий процес.

Сучасна науковиця І. Колесник подає таку дефініцію: “людина, що живе напруженим інтелектуальним життям, маркерами/ознаками якого є особлива поведінкова модель, мовний код, зовнішній вигляд, стиль життя та мислення, коло читання, спілкування, політична культура, незалежна громадянська позиція” [15, с. 174].

Дуже часто два поняття “інтелігент” й “інтелектуал” ототожнюють. Якщо порівняти на смисловому рівні — сенс розбіжний. Але, існування інтелігенції неможливе без інтелектуалів, тих, хто несе свої духовні думки й переконання в маси. Інтелігент має бути освіченим, мати вдосталь досвіду. Пригадаємо, що дійсно хорошу освіту міг собі дозволити не кожен. Таку привілеگیю мала тільки заможна верства населення. А філософія як предмет була обов’язковою дисципліною для вивчення в будь-якому навчальному закладі. Їй відводилася важлива роль. Інші прошарки суспільства (селяни, міщани, робітники, тощо) в основному займалися самоосвітою або користувалися всездозволеними можливостями. Тому інтелектуали — це переважно вихідці з багатих сімей. Але в епізодах нашого минулого трапляються випадки, коли людина, не маючи вищої освіти, є обдарованою особистістю.

Погоджуємося з пані І. Колесник, що «справжній інтелектуал має свою особливу життєву і професійну мотивацію та волю протистояти колективним упередженням та ілюзіям, сам виступає творцем соціальної міфології у вигляді політичних ідеологій, наукових програм» [15, с. 174].

Історична призма надзвичайно багата на українських інтелектуалів: Феофан Прокопович, Григорій Сковорода, Михайло Драгоманов, Іван Пулюй, Іван Франко, Володимир Вернадський, Ольга Кобилянська, Михайло Грушевський, Леся Українка, Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Микола Костомаров, тощо.

Головна проблем сьогоднішніх інтелектуалів — це деполітизованість. Це стосується всього суспільства, а особливо молоді. Сергій Жадан в інтерв’ю для Політ.ua висловився з приводу сучасної інтелектуальної еліти: “Мабуть, у першу чергу це люди, так чи інакше задіяні в «інтелектуальній сфері». Просто сфера ця на сьогодні доволі умовна і достатньо розмита – скажімо, з одного боку безліч людей нині задіяна в різноманітних соціальних мережах, коментиться на політичних чи культурологічних сайтах, активно діє в мережі Інтернет. Але багатьох із них назвати інтелектуалами язык не повертається, чесно кажучи. Але, гадаю, так чи інакше – інтелектуал це той, хто відрефлексовує побачене й почуте, хто має свою думку і позицію стосовно багатьох речей, хто є активним «споживачем» та співучасником

мистецьких процесів, інтелектуальних дискусій (хоча, звідки вони в нас – інтелектуальні дискусії), хто не є пасивним ковтачем телевізійно-пропагандистської жуйки” [31]. Нічого не нагадує? Чи не схожі місії з інтелігентом?

Маємо ще одне поняття, з яким чимало проблем з розумінням. Сьогодні у багатьох громадян України та й світу під впливом потужної брехливої російської пропаганди сформувалося дуже спотворене уявлення про українських націоналістів (Є. Коновальця, С. Бандеру, Р. Шухевича). Знову не обійшлося без наших недосусідів, які під свій лад переписують історію й досі. Як тоді, так і тепер, російські маніпулятори всіляко оббріхували українських патріотів, на весь світ обзивали їх фашистами, нацистами, німецько-українськими буржуазними націоналістами.

Насправді цей термін означає національне самоусвідомлення існування власної, тобто української держави з унікальною культурою, історією, традиціями. Він народжується тоді, коли починається гноблення народу. Завдання націоналістів — захищати унікальність свого народу. Степан Бандера у 1954 році в інтерв'ю з німецькою радіостанцією в Кельні справедливо наголошував: «Український національний рух не має нічого спільного з нацизмом, фашизмом або націонал-соціалізмом. Український націоналізм бореться проти імперіалізму, проти тоталітаризму, расизму і всякої диктатури чи застосування насильства» [24, с. 616].

Зрозуміло, чому сьогоднішні злобителі так жахаються цієї персони, бо інтелектуальне й національно-духовне нутро Степана Бандери, українських захисників і захисниць УПА вороги не сприймали, боялися, і нині бояться сучасних ЗСУ, їхнього незгасного вільного духу, підступно нівелюючи історичну правду.

Слово “*націоналізм*” виникло в Україні наприкінці XIX століття. Тоді це поняття не мало специфічного ідеологічного смислу, а лише прирівнювалося до культурної ідентичності і діяльності, спрямованої на захист існування нації.

«Мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів» – акцентував увагу у часи радикальних суспільних змін 1905 року Іван Франко в «Одвертому листі до галицької української молодіжі». Він спонукає стати до «великої праці –

здвиження нашої національної будови в усій її цілості» [40, с. 404]. Каменярь закликав приєднатися до ідей побудови самостійної соборної вольної України.

Можемо безсумнівно стверджувати, що Франкові ідеї стали основоположними у формуванні в першій половині ХХ століття засадничих ідей українського націоналізму, сформульованих ідеологами М. Міхновським, Ю. Липою, Д. Донцовим, С. Бандерою.

Крім того, між націоналізмом і патріотизмом існує дуже тонка грань, вони мають багато спільного, але не є ідентичними. Патріот любить свою державу, націоналіст – свій народ і готовий боронити його до останнього подиху, оскільки розуміє причину своєї ненависті до іншої нації-загарбника.

Отже, такі поняття як “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст” і “патріот” тісно пов’язані одне з одним. Кожен несе єдину місію — служити й допомагати народові, але зовсім різними шляхами і способами. Інтелігент — через поширення власної думки у маси, інтелектуал — через розумову діяльність впливає на люд, націоналіст — відвойовуючи гідність, честь й унікальність нації, патріот — через турботу до своєї держави.

1.2 Роль і місце інтелігентів у наш час

Якщо порівнювати інтелігентів минулих століть, то інтелектуальна еліта ХХІ століття значно відрізняється. Пригадаймо, інтелігент у ХІХ — це людина, не подавлена владою, зі свідомою суспільною метою, яка не боїться виголошувати власні ідеї й погляди. Трохи інша ситуація з цим поняттям у ХХ столітті, де інтелігентів вважали ворогами народу і знищували як фізично, так і морально. Фактично, цей термін викоренили повністю з активного вжитку.

Сьогоднішній варіант — це ототожнення інтелігенції з верхівкою заможної влади, яка нібито вільно поводить себе, наприклад, у Верховній Раді. І за це становище стає надзвичайно прикро, особливо, що такі персони несуть повну нісенітницю в народні маси. Хіба це взірець для наслідування — образ “бидла” з верхівки?

В Україні є свідомі інтелектуали, люди, які здатні мислити, однак вони переважно не мають жодного впливу в державі. Дуже багато вчителів-професіоналів, лікарів, інженерів, журналістів, науковців, але вершина керування країною не для них, бо у нас же є зажерливі депутати, “куми”, брати або сестри знаті. Простих смертних доведено до стану виживання. Зовсім інші цінності диктує нам наш складний час. Нові технології, комерційний продукт в соціальних мережах, знецінення праці тих, хто заробляє лише своїм розумом, змінили роль і місце інтелігенції в сучасному житті.

«Теперішня інтелігенція — це переважно безхарактерні, нецікаві у спілкуванні люди, котрі не мають ні позиції, ні принципів і невпинно шукають скалку в чужому оці для того, щоби виправдати свою гнилизну», — наголошує Ірина Фаріон [33].

Проте головна прогалина належить самим інтелектуалам, більшість яких не готові на найменші жертви в ім'я нашої країни, задовольняючись суто вербальним патріотизмом. Відома цитата президента США до його співвітчизників: «Не питай, що Америка може зробити для тебе, спитай краще, що ти можеш зробити для Америки!» – залишається для них незрозумілою вищою математикою. Майже кожен додержується позиції “моя хата з краю”, можливо, ця хвороба тягнеться з радянських часів, коли як такої свободи слова не існувало. У компетенції митців була або повна покора думкам і позиції вождя або довголітнє заслання через багатослів'я. І допоки цей стан інтелектуальних кіл у нас не зміниться, Україна не матиме відрадних перспектив.

Наша держава потребує молодих інтелігентів з характером, які б замінили нинішню ситуації на краще. Передали знання своїм наступникам та зберегли традиційні національні цінності. Мабуть, сьогодні це чільне місце належить нашим військовим, які своїм прикладом показують, як треба виборювати свободу й незалежність своєї України-неньки. Після повномаштабного вторгнення росії на нашу країну, у багатьох українців відкрились нарешті очі і розв'язався язик.

“Успішні суспільства пам'ятають про минуле, але прямують у майбутнє. Складна і майже нездійсненна місія інтелектуалів полягає в тім, щоб через зважені

описи й адекватне розуміння минулого та сьогодення створити умови й можливості для гідного майбуття. Утім, не лише серія американських фільмів під назвою «Mission: Impossible», а й уся історія людства переконує, що інколи неможливі місії таки здійсненні”, - наголошує Вахтанг Кебуладзе [6].

1.3 Образ першого інтелігента-інтелектуала-націоналіста у романі “Перехресні стежки” І. Франка

Роман «Перехресні стежки» Івана Яковича Франка – визначне явище української і світової літератури, один з найкращих творів у творчому доробку геніального автора. Значимість праці митця – неоціненна.

«Серцем роману» є образ інтелігента Євгенія Рафаловича, прототипом якого був Євген Олесницький — талановитий адвокат, публіцист та журналіст, організатор громадського життя на Стрийщині, соратник самого автора. Іван Франко створив новий тип тогочасного героя-українофіла, який став новаторським в українській літературі. Адже художньо насичені образи національно свідомих інтелігентів були розроблені для того, щоб герої ставали дійсністю. Каменяр використав різноманітні засоби творення характеру: змалювання дитинства і юності героя, портрет, самохарактеристику і взаємохарактеристику іншими героями, відтворення спогадів і психологічних передчуттів персонажа, внутрішнє мовлення.

У житті Євгеній дотримується правила: зберігати рівновагу духу, стоїчно витримувати випробування долі. З цією метою розповідач переплітає особистісне і громадянське в життєвій драмі Євгенія. Письменник піддає героя етичній перевірці, випробуванню небезпекою, у цих вимірах кристалізується характер народного інтелігента як духовного провідника нації.

Євгеній Рафалович сам пробивається в житті. Нічого не дається йому легко. Коли юнак закінчував навчання, обікрали його опікуна, і він залишився без спадку. Хлопець оптимістично приймає випробування долі. «Що ж, — потішав себе парубок, що був тоді на другім році прав і нараз опинився без ніякого удержання,

— видно, що доля хоче мене загартувати, хоче виробити мої духовні сили. Значить, я їй, мабуть, на щось добре придався» [23, с. 79].

Автор наділяє свого персонажа романтичною вдачею, життєлюбністю, внутрішньою силою та юнацьким оптимізмом. «Молодий адвокат, здавна привичний до міського шуму ... вся ся музика многолюдного рухливого міста настроювала його на якусь добродушність, розвивала в його душі чуття якоїсь повноти буття» [23, с. 18].

Пригадаємо, як після одкровень Стальського, Рафалович відчуває відразу, адже такі поведження з особами жіночої статі Євгенію не притаманні. Очевидно, що він би ніколи не наважився підняти руку на жінку, порівняно зі своїм колишнім учителем.

Він – «ідеаліст, русин, народолубець і хлопоман», як висловлюється про нього маршалок Брикальський. Тобто українець до мозку кісток, який свідомо прагне боронити ідеали, права й інтереси нації, до якої належить. Про це говорить і його вчинок, який стосується запровадження у канцелярії руської (тобто української) мови. Автор називає це «правдивою революцією».

Високий рівень професіоналізму в характері адвоката поєднується зі щирістю, відвертістю та порядністю. Недарма юнак закінчив Львівський університет і отримав ступінь доктора прав. Автор подає нашому оку освіченого спеціаліста – одного з найліпших адвокатів. Навіть роман розпочинається сценою успішного закінчення судового процесу на користь селян, яке було знаковим для Євгенія. Окрім того, оточуючі пана «меценаса» вбачають у ньому кваліфікованого фахівця і зустрічають досить насторожено. Наприклад, староста тішився, що повіт дістав такого здібного адвоката, обкидаючи Євгенія болотом із найчистіших лестоців. Зрозуміло, що господарів повіту хвилює постать захисника селян, бо в адвокатів вони побачили сильного суперника. Тому Рафаловичу стає огидно від мандрівки по «каналізації» знаті маленького міста та їхнього лицемірства. Кожен обливає брудом іншого: «Така невеличка купка тих матадорів, — думав він собі, — а скільки у них на душі і на сумлінні погані, скільки злості і взаємних ураз! І вони живуть якось у тій застроєній атмосфері і не дуріють, не топляться! Та що

найінтересніше, що кождий бризкає жовчу на свого ближнього з великої любові...» [23, с. 27]. Але головний герой не має на меті водити дружбу з місцевою мафією, в нього були свої плани роботи, що давали йому відваги. Рафалович прагне створити довкола себе інший світ, інше товариство, навіть, якщо це будуть прості селяни або передміщани. Він мав намір розпочати просвітницьку роботу й політичну організацію в повіті з допомогою інтелігентних сил. Саме ця велика мета і додавала йому духу серед важкої канцелярської праці і серед того запліснявілого жовчу товариства.

Розчаровується головний герой і в тодішній судовій системі, коли перебуває у відрядженні у Гумніських. Судочинство живе повною зневагою до провідних ідей законодавства, породжує тільки бюрократизм. Суддя Страхоцький вирішує справу за вказівкою прокуратора, часто дримає під час судового процесу, йому нудно, адже він зовсім не розуміється на ділі. Євгеній з жахом усвідомлює, що «той сам, хто гнав хлопа на панщину, брав у рекрути, стягав з нього податки, виганяв його з хати за «лінивість» і при кожній з тих нагод міг тисячними способами кривдити його, той сам був і його суддею, мав судити про його кривди» [23, с. 187]. Здавалося, суд має справедливо вирішувати проблеми, натомість відбувається пригноблення великою державною машиною «низів» суспільства.

Євгеній часто спостерігав темні сторони селянського життя, їхню скруту і злигодні, постійні біди, причина яких криється у «верхах» тодішнього суспільства. Наприклад, освіжимо у пам'яті момент, який вразив нашого героя під час його поїздки до Бабинців: замість віспи сільським дітям було прищеплено гангрену, унаслідок чого багато дітей померло. Адвокат має намір розібратися у цій ситуації. На його думку, недбалість фізика має бути покарано. Він не кидає слів на вітер, обіцяючи селянам поклопотатися над їхнім горем, а бере бика за рога: пише заяву до суду, звертається особисто до прокуратора.

Тому головна місія Євгенія Рафаловича – це вивести людей з того болота, у якому вони потопали, вказавши шлях на правильну стежку. Ця праця стала для нього справою життя, заради якої він жертвує навіть особистим щастям.

Постать головного героя «Перехресних стежок» перегукується з образом Мойсея в однойменній поемі І. Франка. Відданий своєму народові, Мойсей беззавітно його любить і бореться за його визволення, але на хвилину й він засумнівався у своїй вірі, як і Євгеній Рафалович. У пролозі поеми автор звертається до свого «замученого, розбитого» народу, який стоїть на роздоріжжі й не знає, куди йти:

*Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожжю,
Людським презирством, ніби струпом, вкритий!
Твоїм будущим душу я тривожу,
Від сорому ... заснути я не можу.*

Так само й наш герой, Євгеній, глибоко усвідомлює свій «перший, безпосередній, святий обов'язок» – діяльність для добробуту рідного народу. Неодмінно хтось повинен захистити тих простих людей, які потребують у житті лише одного – чесної праці і крихти справедливості. Меценас проводить «бунтівницьку агітацію» серед селян, він висував ідею народного віча в повіті, ідею, яка, зрештою, була втілена в життя. «Ми, інтелігенти, повинні вказати народові законні форми, розв'язати йому язик і старатися пізнати його потреби, його кривди і болячки, його спосіб думання» [23, с. 251]. Письменник підкреслив необхідні ідеї просвітянського руху. Просвітяни, на зразок Рафаловича, думають уже про питання економічної та політичної організації селянства. Правника підтримують священики о. Зварич та о. Семенович, «добродій добродіїв» Вагман та Регіна, яка приносить йому в пожертву єдине своє багатство – коштовності.

Як стверджує В. Панченко, який досліджував твір: «Рафалович не з тих, кого легко збити з ніг, хто падає духом. Він якщо й ідеаліст, то не само засліплений, якщо й упертий, то того мужицького гарту, крізь який пройшов і сам автор повісті. Він надто добре знає тягар ноші, за яку взявся, щоб його можна було назвати нерозсудливим» [20, с. 172].

Для драматичнішого зображення діяльності головного героя, автор уводить у твір любовну лінію. Митець подає найніжнішу історію стосунків двох людей –

Євгенія Рафаловича та Регіни Твардовської. Перехресні стежки – це не тільки перетин різних культур та соціальних верств населення у романі, а й перетин долі двох безнадійно закоханих.

Ще під час навчання в університеті головний герой зустрічає дівчину, яка вразила його у саме серце. Усі десять років Євгеній згадував ті глибокі очі, неповторну ходу, яка так запала йому в душу, ніжні руки та лагідну посмішку, якою дівчина обдаровувала парубка щоразу. В них не було зізнання в коханні, поцілунків, але вони були окрилені цим щирим та чистим почуттям. Але, як бачимо, доля вирішила інакше – Регіну, яка після смерті матері жила на утриманні своєї тітки, віддають заміж. І в Євгенія залишається тільки її образ в уяві.

Після десятилітньої розлуки герої любовної драми зустрічаються знову, але виявляється, що Регіна – це дружина садиста Стальського. Це зовсім не та жінка, яку вигадувала фантазія Євгенія. Йому шкода ту милу дівчинку, яку він бачив на балу. «Варвар я! Погань! Нелюд! Адже вона божеволіє з терпіння, сама не знає, що з нею діється! Адже, побачивши мене, вона мов остовпіла, нездібна була слова промовити. Адже він знущається над нею, кожним словом шпигає, кожним позирком ранить, кожним рухом топче її! А я дивлюсь, як вона треплеться і мечеться з болю, і смію критикувати її рухи! ... Боже! Та невже ж у мене нема ані крихітки серця? Невже разом з любов'ю я стратив здібність до простого людського співчуття?» [23, с. 121]

Їхнє рандеву у міському саду показує читачу наскільки Євгенія зморила праця заради добробуту селянства, він зрікається своєї благородної справи заради кохання. Похитнули впевненість адвоката й селяни, які нещодавно не повірили йому в щирості його намірів допомогти. У результаті чого, головний герой просить Регіну зв'язати своє життя з ним, виїхати з брудного міста й будувати свій сімейний затишок, своє щастя.

У цій ситуації неодмінно треба відзначити мудрість Регіни, вона поділяє високі ідеали Рафаловича: «Ти вкрав би мене від мужа, а я тебе – від твого діла, від тих нещасних, віками кривджених людей, що потребують тебе, що – нехай і так – не вміють оцінити тебе, але мають право до твоєї праці і помочі. Не бійся, вони

пізнають тебе, і підуть за тобою, і віддячаться тобі. А я – що я? Тепер, у хвили розворушення, ти бачиш у мені не те, що дійсно сидить перед тобою, а свій ідеал, той образ, який ти вилелівав у своїй душі. А за день, за два прийде розчарування, запал остигне, око заостриться на мої хиби, і наше крадене щастя переміниться на нову тюрму, нові кайдани» [23, с. 135]. Формування характерів у випадку Євгенія і Регіни відбувається на основі автобіографічних вражень автора і реалізується через систему провідних для Франкової творчості мотивів украденого щастя (згадаємо драму «Украдене щастя») та колізії вибору між особистим і громадянським. Франко змальовує образ жінки, яку хотів би бачити коло себе, що готова розділяти його інтереси, бути йому другом, мотивувати на великі вчинки та підтримувати.

Показово, що у фінальній сцені герої ніби міняються місцями: Регіна не уявляє життя без Євгенія, він і є тією мрією всього її життя, тим «діамантом». Усе звелось до одного: смерть або кохана людина. На що адвокат відповідає грубо, що «пора наших любощів минула і ніяка сила не верне її» [Перехресні стежки : повість / Іван Франко. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. – 368 с., с. 305]. Він має на меті вже не зануритися у щастя, а значно важливішу місію – «довести сей народ хоч троха до освідомлення, привчити його користуватися його правами, боротися з його кривдниками» [23, с. 305].

Таким чином, обов'язок перед народом для нашого героя цінніший ніж кохання. Хоча, як на мене, то така людина як Євгеній Рафалович, безперечно, заслуговує на те, щоб бути щасливим.

1.4 Актуальність та зміна понять інтелігент-інтелектуал- націоналіст-патріот, втілених в образі Є. Рафаловича

Іван Франко, письменник європейського рівня, створив надзвичайно вагомий образ героя інтелігента-інтелектуала-націоналіста-патріота для української літератури. Рафалович – це той персонаж, який уособлює принципову настанову: «віднаходження поезії і краси в... ненормальнім житті... віднаходження поривів і змагань до поправи того життя», служіння знедоленому народові, вивести його з п'їтьми рабства й зневіри. Життєва мета адвоката якраз і полягає в «поправі

ненормального життя» – він хоче змінити соціальні й національні обставини в Галичині [41, с. 408]. На цьому шляху Євгенію доводиться переборювати безліч перешкод, звідси – численні зовнішні конфлікти у творі.

Звертаючись до порівняльно-аналітичного методу, цікавим стало прослідкувати наявність такого образу серед сьогоденного суспільства в умовах теперішньої нелегкої ситуації. Чи є серед сучасних українців такий собі інтелігент як Євгеній Рафалович?

Українська нація має молоде обличчя та героїчне минуле за плечима. Сильні, незламні, вмотивовані, безстрашні, талановиті, інтелігентні та інтелектуальні юні українці змінюють історію сучасної України. Мабуть, тип такого героя, як Євгеній Рафалович, зараз відіграють наші військові, які по клаптику землі виборюють ту довгоочікувану перемогу для кожного з нас. Але кожен на своєму фронті: одні — на військовому, інші — на інформаційному. Пропонуємо пройтися по таким відомим постатям як Євген Брах, Велерій Маркус, Дмитро Коцюбайло (Да Вінчі), хлопці з бригади спеціального призначення “Азов”.

Євген Брах, позивний “Малі” — військовослужбовець Сил спеціальних операцій Збройних сил України. Він воював, щоб цього не довелося робити нашим дітям.

Хлопець понад 5 років працював у Французькому легіоні охоронцем на Лазуровому узбережжі. Перед цим пройшов службу у Франції. Як бачимо, мав престижну кар’єру. Але, не зважаючи на це, 24 лютого після початку повномасштабного вторгнення росії, Євген прийняв рішення повернутися на Батьківщину. Він був справжнім патріотом своєї країни (загинув 21 вересня 2022 року, виконуючи бойове завдання). В той час, коли більшість чоловіків тікали за кордон, Брах навпаки прямував додому боронити рідну країну від загарбників. Нікого ця людина не нагадує? У цьому випадку не тільки імена схожі, але й місії як Євгенія Рафаловича, так і Євгена Браха: самопожертва заради інших. Франковий герой також мав престижну кар’єру, але щось його спонукало звернути з цього шляху і допомогти власному народу.

Приїхавши в Україну, Малі воював у складі добровольчого батальйону, згодом у складі Збройних сил України. Кулеметник, окрім виконання бойових завдань на фронті, активно займався блогерством, мав широку аудиторію в соціальних мережах (ведення блогу, тобто розміщення в ньому відповідного контенту у вигляді записів, думок, а також аудіо- та відеоматеріалів). До його думки прислухались. Знову завдання Рафаловича та Браха схожі — нести правду, власний погляд на ситуацію в маси.

“Під час виконання бойового завдання загинув наш брат, Малі... загинув, звільняючи Рідні Землі, зі зброєю в руках, як справжній воїн, як справжній чоловік! Сказати, що це велика втрата – не сказати нічого! Для всієї нашої групи Малі – це душа, це настрої. Це нескінченний потік енергії, яким він наповнював усіх. Найкращий із нас”, – написав Ігор Номан, білоруський побратим на позивний “Янкі” [19].

Ще один військовослужбовець, який, на жаль, загинув — Дмитро Коцюбайло з позивним “Да Вінчі” — надзвичайно відважний, мудрий і завзятий, сильний духом і з власною ідеєю чоловік. Він закінчив художній коледж, і в 18 років активно брав участь у Революції гідності, показуючи усім свою позицію щодо тодішньої ситуації в країні. Після цього пройшов найгарячіші точки війни з росіянами у складі Добровольчого українського корпусу “Правий сектор” на Сході. Приклад того, що інтелектуальних діячів чимало зараз перебуває на фронті.

Цікавим фактом про “Да Вінчі” є те, що він онук воїна УПА. Стає зрозуміло звідки в нього настільки войовничий патріотичний дух, а націоналізм взагалі у нього в крові.

Бугай, який воював пліч-о-пліч із Коцюбайлом з 2014-го, згадує цікаву деталь з його біографії: «Коли я був у нього в гостях у Бовшеві, Дмитро показував мені криївку, як у воїнів УПА, яку викопав і обладнав сам, коли йому було 12 чи 13 років. Да Вінчі – онук воїна УПА, цього нікуди не діти, дух свободи рвався з нього назовні», – каже один із перших командирів Коцюбайла Олександр Карась, позивний Подолянин [27].

Володимир Зеленський особисто вручив звання Народного героя Дмитру у 2017 році. “Да Вінчі” став першим добровольцем, який отримав цей титул. Після 24 лютого 2022 року він став на захист країни разом з власним підрозділом “Вовки Да Вінчі”, воюючи на майже всіх напрямках фронту.

«Да Вінчі підготував сотні, можливо тисячі людей, які вміють воювати й роблять це авантюрно», – говорив в інтерв’ю УП Роман Сініцин з Фонду Притули. Да Вінчі часто сам очолював найнебезпечніші операції, навіть коли вже був очільником батальйону [27]. “Він був для нас найкращим командиром, побратимом, лідером і взірцевим націоналістом”, — кажуть його побратими.

Дмитро — професіонал своєї справи, легендарний командир. Відчувається перегук з образом Євгенія Рафаловича, який надзвичайно виважено ставився до власного діла, проявляв неабияку майстерність. Незважаючи на те, що діяльності різні — військова справа й адвокатство — відповідальність до власної роботи — одна.

Валерій Маркус — військовослужбовець, письменник, блогер і мадрівник, головний сержант 47-го окремого штурмового батальйону. У 2018 році світ вперше побачив його книгу “Сліди на дорозі”, яка стала бестселером серед сучасної літератури про війну на Сході в унікальній формі. Ще тоді хлопець привернув увагу читачів та великої публіки своєю відвертою історією з фронту.

“Я б міг сказати, що ця книга правдива, але це будуть пусті слова. Правда в кожного своя, тому подібними словами можна жонглювати як завгодно. Інколи ми настільки заграємося, що самі починаємо вірити у те, що наша вигадка і є істина. Не хочу вам брехати. Ця книга не про правду. Вона про те, що боліло особисто мені й чим я мусив поділитися”, – Валерій Маркус про “Сліди на дорозі” [32, с. 3].

Крім того, він розповідає про війну широкому загалу в соціальних мережах та на публічних платформах. Його лекція з промовою про дизертирство на YouTube зібрала велику славу. За добу відео Маркуса назбирало 1 млн переглядів. Людина, яка не “хайпує” за рахунок блогу, а несе правдиву інформацію в маси.

У 2019 році Валерій Маркус вирушив у піщу мандрівку країнами Скандинавії, щоб дійти до Північного Льодовитого океану. Хлопець подолав понад 3000 км. Як

говорить він сам, ця подорож інтелектуально його змінила. Вона була істотно важливою, оскільки на початку 2016 року через поранення та післявоєнну депресію, Маркус був госпіталізований і більше не повернувся до армії. Тілесні рани загоїлися швидко, проте психологічні та душевні залишили глибокий слід у його серці. "Війна, яку ми сьогодні ведемо, в першу чергу не за землю, а за думки людей. Ми ведемо війну з минулим, з паразитом, який хоче розповсюдитись. Ми можемо закінчити війну і повернути землі. Але якщо ми не припинимо русифікацію, то це буде поразка. Паразиту потрібна не земля, а душа", – вважає він [4].

Маркус майже все своє життя спілкувався виключно російською мовою. Лише через кілька років, під час своєї першої подорожі Францією, у нього запитали, чому він говорить російською, а не українською, якщо він українець. Валерій задумався над відповіддю, але пояснити не зміг. Проте з того моменту перейшов на українську. Він дуже цікаво розповідає про те, наскільки мова впливає на спосіб мислення, структурує думки; відтоді, як він розмовляє переважно українською, має враження, що його ставлення до світу змінилося. "Переходити повністю і одразу було важко, голова кипіла. Якби не було внутрішнього переконання, що це необхідно зробити, я б забив ще наприкінці першого тижня. Але так сталося, що задля душевного спокою, у мене не було вибору. Українізація думок набагато важливіша, ніж усі перейменовані вулиці разом узяті. Українська мова не зробить погану людину кращою, але всі, хто перейдуть на рідну мову, обов'язково зроблять свій невеличкий додатковий внесок в майбутнє", – вважає десантник [4]. Згадаймо, Євгеній Рафалович запровадив у своїй конторі судочинство тільки українською мовою. Це говорить про певні погляди щодо мови. Інтелектуал Маркус й інтелігент Рафалович мають дуже багато схожості характерів: сильні духом, щирі, витривалі, віддані власній державі, професіонали своєї справи, мужні, розумні, патріоти.

Більшість промов, інтерв'ю, постів у соціальних мережах підтверджують високу інтелектуальність цього чоловіка, його обізнаність у різних сферах: в історії, культурі, воєнній справі, політиці. Постаць десантника має дуже багато ліній сходження з персонажем Франка. Хлопець закликає молодь до усвідомлення себе справжніми українцям: "Рішенням перестати бути "маленьким человеком, от

которого нічого не зависит" і народитися громадянином своєї країни, що бере на себе відповідальність за її майбутнє. Нарешті, як ти переборюєш страх і зробив крок назустріч ворогу... В першу чергу ворогу, який ховається всередині тебе. Перемога кується просто зараз. Перемога кується тобою. Ми не маємо морального права один одного підвести" [4].

Далі привернемо вашу увагу до символу українського спротиву — бійців "Азову". Сталеві воїни — це гордість українського війська, які закарбували назавжди свої імена у сторінки сучасної національно-визвольної боротьби. Кожен з них заслуговує на вічну пам'ять, вони не мають бути забутими.

Почнемо з командира полку "Азов" Дениса Прокопенка (позивний "Редіс"). Він підполковник Національної гвардії у свої 30 років. Хлопець професійно володіє двома мовами: англійською та німецькою. "Він — викладач англійської. Дуже спокійна людина. Постійно займався будь-яким видом спорту — футбол, бокс, лижним спортом, рафтингом, скелелазінням, альпінізмом. Ми планували у цьому році брати участь у змаганнях з плавання на відкритій воді по Дніпру, але почалась війна", — каже Катерина, дружина Дениса [21]. Цікаве поєднання вчителювання й тактичної військової справи.

Воює з 2014 року як доброволець, хлопець неодноразово заявлять, що таке бажання вияв сам. Крім того, його прадід брав участь у зимовій війні на стороні Фінляндії, проти Радянського Союзу. Ненависть свого пращура до росіян, через яких він втратив усіх рідних, була такою великою, що передалася внукові. Редіс казав, що продовжує війну свого дідуся, його справу.

Побратими називають Редіса «командиром від природи» й унікальним випадком в історії української військової справи. Не маючи військової освіти, лінгвіст і фанат київського «Динамо» Прокопенко у 26 років став командиром полку «Азов». У грудні 2021 року він досить точно спрогнозував наступ Росії. Денис 82 дні керував обороною Маріуполя.

Дмитро Козацький (позивний "Орест") — голова пресслужби "Азова", фотограф за покликанням серця. Завдяки йому світ дізнався правду про те, як відбувалася оборона Маріуполя. Разом зі своїми побратимами військовий упродовж

84 днів перебував на металургійному комбінаті «Азовсталь», а потім ще чотири місяці пробув у російському полоні. Багато хто називає хлопця “очима Азовсталі”. “Коли він знімав останні фото поранених, написав мені: мамо, це найстрашніші фото, які робив житті. Я хочу, щоб це були останні фото мого болю. Я хочу робити лише гарні, щасливі, світлі фотографії”, — каже Ірина Юрченко, мати героя [21].

Надзвичайно талановита, високо інтелектуальна, (про це свідчить зроблена ним фотографія “Промінь надії”) розумна, свідома, мужня особистість, яка постає прикладом для кожного.

Сергій Волинський (позивний “Волина”) - командир 36 бригади морської піхоти. Він присвятив воєнній справі півжиття. Служив у Криму під час окупації півострова в 2014 році, разом з військовою частиною вийшов звідти і продовжив службу в АТО. З 2015 року у складі 36-ї ОБрМП виконував завдання на маріупольському напрямку.

Волина фактично став голосом захисників «Азовсталі», звертаючись до світових лідерів із закликом про порятунок цивільних та поранених. Серед адресатів – Джо Байден, Борис Джонсон, Реджеп Ердоган, Володимир Зеленський, Папа Римський та Ілон Маск. Заява стосувалася перш за все деблокади Маріуполя та порятунку цивільних. “Здається, ніби я опинився в якомусь пекельному реаліті-шоу, де ми — військові — боремося за життя, використовуємо кожен шанс для порятунку, а весь світ просто спостерігає цікавий сюжет!..”, — писав він у Facebook [21]. Освіжимо у пам’яті момент, коли Євгеній Рафалович пише статтю до львівського часопису про справи селян Галичини, але її конфісковують. Тоді адвокат надсилає статтю у Відень, за кордон, де вона наробила багато шуму. Випадки й справді схожі, чи не так?

Сестра Сергія Волинського Тетяна Харько відгукується про нього так: «У нього залізна воля. Він обіцяв захищати Україну і він робить це – не зрадив країну в Криму в 2014-му, не зрадив на «Азовсталі». Не зрадить ніколи, він – захисник» [21].

Про надзвичайно мужній подвиг військовослужбовців підрозділу «Азов», які до останнього обороняли місто Маріуполь, носили один шеврон, підставляли

братнє плече, і деякі з них загинули, виборюючи для українців вільне незалежне життя, має пам'ятати кожен свідомий громадянин України. Це святий обов'язок – зберігати трохи місця для пошани й пам'яті цим людям у наших серцях.

Отже, образ Євгенія Рафаловича з твору “Перехресні стежки” І. Я. Франка є актуальним й досі. Автор недаремно звернувся до створення незабутнього героя інтелігента, інтелектуала, професіонала, націоналіста й патріота. Адвокат є справжнім прикладом для наслідування. Як бачимо, сьогоднішні молоді чоловіки (військові) мають багато спільного з Франковим персонажем. Щоправда, методи боротьби інтелігентів дещо відрізняються: у Євгенія Рафаловича — це культурно-інформаційний спосіб, у сучасних героїв— це війна за своє, визволення власного народу військовим шляхом від гноблення й повного знищення.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РОМАНУ «ПЕРЕХРЕСНІ СТЕЖКИ» ІВАНА ФРАНКА НА УРОКАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ

2.1 Діагностування стану проблем у шкільній практиці (*перевірка знання таких понять як “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст” серед шкільної молоді*)

Усе частіше й частіше на арені суспільства вирує неправильне усвідомлення й розуміння таких понять як “інтелігент”, “інтелектуал” та “націоналіст”. Різне трактування термінів, неправильне розуміння їхніх зв'язків призводять до кривотлумачення не тільки наукового тексту, а й нерозуміння співрозмовниками одне одного, а якщо брати ширше — до недорозвитку культури в цілому. Перш за все, виникло бажання перевірити це знання серед шкільної молоді. Було розроблено мініанкету для з'ясування розуміння понять:

1. Інтелігент — це ...

- а) заможна людина;
- б) аристократ з ідеальними манерами;
- в) людина розумової праці;
- г) патріот;
- д) політик;
- є) інше _____.

2. Інтелектуал — це ...

- а) людина з високим рівнем IQ;
- б) еліта;
- в) людина, яка закінчила університет;
- г) політик;
- д) людина розумової праці;
- є) інше _____.

3. Націоналіст — це ...

- а) нацист;
- б) патріот;
- в) оборонець власної нації;

г) *прихильник вищості власної нації над іншими;*

д) *свободолюбець;*

є) *інше _____.*

Анонімне акетування було проведено в Опорному закладі «Количівський ліцей Іванівської сільської ради Чернігівського району Чернігівської області» для учнів 8-11 класів.

Аналіз дослідження показав такі результати:

- майже 70% учнів вважають, що інтелігент — це *аристократ з ідеальними манерами*, трохи менше 30% — це *заможна людина*;
- близько 60% здобувачів освіти припускають, що інтелектуал — це *людина з високим IQ*, решта — *особа, яка закінчила університет*;
- трохи більше 80% обрали твердження, що націоналіст — *це патріот*, інші 20% — *нацист*.

Таким чином, видно, що у більшості учнів хибне розуміння цих термінів, які набирають широкого розголосу щодня. На наш погляд, сьогодні сучасний вчитель повинен спонукати учнів до роздумів над цими поняттями, до розмежування спільного й відмінного, до пошуку істини, а не впливу неясної пропаганди. У цьому якнайкраще допоможе розібратися роман І. Франка «Перехресні стежки», який оперує всіма цими поняттями. Але й тут не обійшлося без освітніх проблем.

Високим досягненням української літератури ХІХ ст. була творчість Івана Яковича Франка (1856-1916). Велике розмаїття тем та ідей, а також жанрове багатство його творів колосальні. Про велич особистості Каменярка Агатантел Кримський писав: «Є люди, одне існування яких робить життя радісним і щасливим. До таких людей я не можу не віднести Івана Яковича Франка. Коли зараз намагаєшся намалювати собі духовний обрис геніального письменника, то перед тобою в усій красі постає людина рідкісного благородства, що справді полицарськи ставилась до людей».

Він — письменник європейського рівня. Поряд із такими постатями, як Тарас Шевченко та Леся Українка, Іван Франко є одним із ключових авторів у програмі з української літератури для загальноосвітніх шкіл. Глибоке й детальне вивчення

життєпису та творчості письменника відбувається в 10 класі, на що чинною програмою відведено 10 годин у класах рівня стандарту [Українська література 10–11 класи. Рівень стандарту. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>] і 14 годин — у класах профільного рівня філологічного напрямку [37]. Твори майстра слова починають вивчатися з 5 класу (казка “Фарбований лис”), продовжують вивчення у 7 класі (повість “Захар Беркут”).

У 10 класі об’єктом ґрунтовного засвоєння є життєвий шлях митця, його лірика поетичних збірок “З вершин і низин” та “Зів’яле листя”, філософська поезія “Легенда про вічне життя”, поема ”Мойсей”, новела “Сойчине крило” та драма “Украдене щастя”. Бачимо, що програма з української літератури для старшої школи побудована за тематично-хронологічним принципом.

Роман “Перехресні стежки” раніше вивчався в шкільній програмі, але, на жаль, його вилучили в 2012 році, залишивши тільки в списку для додаткового самостійного читання учнями. Світлана Панчук — модератор дискусії “Шкільні уроки літератури. Що з ними не так?” зазначає: «Деякий час наприкінці 2000-х в програмі 10 класу був твір Івана Франка «Перехресні стежки». Він розповідав про життя міської інтелігенції кінця XIX – початку XX століття і розбавляв сірі сільські панорами. Тепер, коли цього твору в програмі немає, ми бачимо лише нещасне українське село. Звичайно, про нього також важливо знати і пам’ятати, але в нас було не тільки це» [12].

Тож, чим не догодив укладачам програми твір Франка, що вони його викреслили? Перший в українській літературі модерний соціально-психологічний та інтелектуальний роман з життя інтелігенції? Питання з розряду риторичних, бо відповіді ми не почуємо, на жаль. Хоча, можемо зазирнути в історію.

Сталося це у 2012 році за часів президентства Віктора Януковича, коли міністром освіти і науки був Дмитро Табачник. Цей умілий адміністратор працював на розбудову «російського світу». За його керівництва міністерством відбувалися зміни змісту деяких навчальних дисциплін, зокрема української літератури. Низка авторів та їхніх творів, які відігравали помітну роль у формуванні української

національної свідомості, зникли зі шкільних програм. Це такі твори, як роман-хроніка Уласа Самчука "Марія", роман Василя Барки "Жовтий князь", драматична поема Лесі Українки "Бояриня", а також роман Івана Франка "Перехресні стежки". Ірина Фаріон відгукнулася на тогочасні зміни так: «Література – це моделі життя і естетичний кодекс нації. Чужий естетичний кодекс – це гірше, ніж чужа Конституція, бо він зі сфери королеви людського буття – почуттів» [38].

У творі “Перехресні стежки” автор порушує низку важливих проблем: людської гідності і духовної ницості, людини і закону, подружніх стосунків, бідності і багатства, взаємовідносин між різними соціальними групами, проблему тодішнього судочинства, зневіри і затурканості селян, безправ’я жінки в суспільстві, питання обов’язку інтелігенції перед народом, проблему кохання. Якщо провести паралелі з сучасною ситуацією у нашому суспільстві, то ці розкриті теми є актуальними досі. Особливо для десятикласників, які через рік крокуватимуть в самостійне життя й невідомо, які перехресні стежки спіткають їх.

Вчителю української мови та літератури, який розуміє важливість та унікальність роману Франка, залишається тільки організувати урок позакласного читання за цією темою.

Згідно з чинною програмою з української літератури у 10 класі на рік відводиться 4 години позакласного читання, відповідно 2 — на перший семестр і 2 — на другий.

Підготувати урок позакласного читання за твором “Перехресні стежки” І. Франка слід після розгляду новели “Сойчине крило”, узагальнюючи творчість Каменяра.

Цікавим залишається питання, який відсоток учителів обирає роман “Перехресні стежки” для позакласного читання?

Опитування педагогів було проведено в Опорному закладі «Количівський ліцей Іванівської сільської ради Чернігівського району Чернігівської області».

Аналіз дослідження показав такі результати:

- Учителі вважають роман “Перехресні стежки” І. Франка визначним явищем української і світової літератури, твір є одним з найкращих творів у творчому

доробку геніального автора. У ньому поєднуються романтизм юнацтва і сповідь зрілої людини, яка зустріла на своєму шляху чимало труднощів та перешкод.

- З одного боку, учителі шкодують, що такий розкішний твір вилучили зі шкільної програми, а з іншого боку, вихователі частково згодні з рішенням укладачів програми, оскільки твір є складним для сприйняття десятикласників (зображення сновидінь та марень, складні психологічні образи, самогубство та вбивства).
- Єдине, що могло б привернути увагу старшокласників, на думку вчителів, це постать Євгенія Рафаловича — інтелігента, людини освіченої, популярного адвоката з блискучими перспективами. Образ головного героя міг би стати для учнів зразком для наслідування.
- Як показав досвід учителів, вони нечасто обирають роман з життя інтелігенції “Перехресні стежки” для позакласного читання, аргументуючи це тим, що твір за обсягом великий й учні не завжди встигають його прочитати, тим паче зрозуміти. На такий роман треба витратити не менше трьох уроків, аби якнайкраще розглянути його з різних сторін: особливість жанру, змалювання життя тогочасної інтелігенції, головні образи, психологізм, феміністичні ідеї та інше.

2.2 Важливість роману “Перехресні стежки” для сприйняття десятикласників

Перш за все треба зауважити наступне: Іван Франко є надто важливим, провідним письменником в українській літературі і вивчення його спадщини потребує спеціальної розлогості та методичної глибини. Ця постать виховала сучасну українську людину у плані загартованості національного характеру, інтелектуальних прагнень, європейських естетичних уявлень.

І. Франко є генієм світового масштабу. Можемо безперечно говорити про Велич особистості письменника. Тому на прикладі його творчості важливо

виховувати саме індивідуальність учня, формувати людину вольову, широкосвітоглядну, принципову, подвижницьку, інтелектуально розвинену.

Особливе місце в творчості Каменяра посідає соціально-психологічний роман “Перехресні стежки” з життя інтелігенції. В ньому, як і в поемі “Мойсей”, автор висвітлив сокроренне, наболіле, те, що виношував упродовж багатьох років. Тому уникнути вивчення твору, який перегукується з життєписом самого Франка — це те саме, що вирвати сторінки вашої улюбленої книги.

Роман “Перехресні стежки” майже ідеально відповідає критеріям добору творів для шкільної програми, адже колись, у далекому минулому, десятикласники аналізували його чимало уроків.

По-перше, твір має прозору концепцію викладу. Це класичний зразок соціально-психологічного роману, і дітям особливо важливо засвоїти його естетичні риси на національному прикладі. По-друге, автор виголошує дві великі ідеї: роль інтелігенції в галицькому містечку і розхитування підвалин несправедливого соціального устрою. По-третє, у творі передбачено напрямки розвитку світової прози: дослідження теми підсвідомого, посилення ролі художнього детективу, зображення психічної та моральної патології, часопросторові новації, осмислення теми єврейства та інше.

Випустити все це з уваги сучасного українського підлітка – це значить інтелектуально пограбувати його. Так, твір є дещо закладним для учнівського сприйняття через свою психологічну проблематику (глибокі внутрішні монологи, страшні галюцинації Регіни, марення та сновидіння, образ епілептика Барана, самогубства та вбивства) і злегка перевантаженим соціологізмом (розширена тема аналізу селянського безправ'я і зловживань великих землевласників). Але таке є цілком допустимим з огляду на те, що юна людина повинна принаймні побачити складні проблеми з історії буття українського суспільства, бо це формує почуття її національної відповідальності.

Скажімо, російські школярі, вивчаючи роман-епопею Л. Толстого «Війна і мир», розуміють і легко сприймають всю проблематику цього шедедру? Ні. Але вони повинні знати бодай у найзагальніших і найприблизніших описах і візіях, як

відбувалося становлення російського суспільства в минулому, якими були його духовні, інтелектуальні, культурні, філософські інтенції і напрямні.

Без постановки таких великих проблем не може сформуватися особистість, а саме над цим має передусім працювати наша школа, зокрема вчителі.

Ще одна причина авторитетності цього твору — це наявність таких понять як “інтелігент”, “інтелектуал” та “націоналіст”. Автор пояснює, хто такий інтелігент та інтелектуал на прикладі головного героя Євгенія Рафаловича, якими рисами має володіти ця людина, що робити, яку позицію, мету або основу мати.

Крім того, за образом молодого юриста Рафаловича — амбіційного молодика — стоїть постать самого Франка з його прагненням до культурного, політичного і соціального звільнення народу. Тільки пізнаючи головного героя роману, старшокласники зможуть провести паралелі з автором “Перехресних стежок”.

Тому “Перехресні стежки” І. Франка є важливим романом для сприйняття десятикласників, бо порушує низку важливих тем, які актуальні навіть у XXI столітті.

2.3 Методичні рекомендації для проведення уроку за твором І. Франка “Перехресні стежки”

“Урок літератури, — відзначав О. Сухомлинський, — це таке слово про твір, слухаючи яке підліток думає про свій життєвий шлях, про своє сьогодення і майбутнє. Урок літератури повинен бути безпосереднім зверненням до людини, яка виховується” [35, с. 107]. Завдання літератури як роду мистецтва — спонукати читача до роздумів; головне завдання літератури як предмета в школі — навчати висловлювати власні думки про прочитане.

“Перехресні стежки” — текст досить непростий за своєю сюжетно-композиційною структурою і різнобічністю проблематики, суперечливістю образів та життєвих позицій героїв. Тому вивчення такого роману вимагає від учителя ретельної як літературознавчої, так і методичної підготовки та креативності. Спочатку учні повинні прочитати твір та ознайомитися з критикою до нього, адже

не забуваймо, що є тільки сорок п'ять хвилин, щоб розглянути особливість чималого роману.

Робота учня не має обмежуватися текстом, навпаки, вона починається там, де закінчується твір. Інакше кажучи, мета вчителя навчити дітей не тільки переказувати прочитане, а мислити значно глибше, зануритися в роман з головою, шукаючи індивідуальне бачення добра і зла. Віктор Гриценко — учитель, який десять років тому закликав учнів знайти в творі “Перехресні стежки” свою правду, стверджував: “Урок літератури — це пошук істини, прихованої в художньому творі” [8].

Роботу над романом слід почати з трактування назви твору, особливо спонукати підлітків до власних роздумів та пояснень. Адже, якщо зрозуміють назву, вони збагнуть самого автора, його творчий задум.

Не обійтися й без оцінки історичних обставин, що склалися в Галичині в кінці XIX століття. Пригадати указ 1876 року, національно-визвольний рух інтелігенції проти москвофілів, усенародне віче 1888 року. Щоб у десятикласників вимальовувалось історичне тло головних подій роману. Доцільно повісити на дошку карту або скористатися таблицею з датами для унаочнення.

Під час аналізу образної системи роману “Перехресні стежки” слід не тільки висвітлити громадянську діяльність Рафаловича, який захищає простий народ, українське селянство, загострюючи класові суперечності у провінційному “містечку-каналізації”, але й звернути увагу на психологічну характеристику героїв, їхні глибокі внутрішні монологи, які власне й мотивують вчинки. Тобто сучасний вчитель має не просто нав'язувати власне, наприклад, ідеалізоване ставлення до головного героя Рафаловича, а підштовхувати підлітків до індивідуального висновку.

Постать адвоката суперечлива і трагічна. У взаєминах із коханою дівчиною він далеко неідеальний герой. Якщо у своїх професійних і громадських поглядах Рафалович цілеспрямований та правильний, то у стосунках з Регіною головний герой — суперечливий, мінливий і непостійний. Доречно було б розподілити

десятикласників на дві групи й запропонувати віднайти в тексті цитати щодо антитетичного образу персонажів твору, як Євгенія, так і Регіни.

Також для глибшого розуміння конфліктів у романі треба запропонувати учням проблемне питання: “Як би склалися долі головних героїв твору за умови, якщо б Регіна прийняла пропозицію Рафаловича?” Таке запитання нашттовхнуло б десятикласників на роздуми, чому власне твір не закінчується “хепі-ендом”.

Крім того, бажано провести паралелі з головним героєм та автором, тобто відшукати спільне та відмінне в характері Рафаловича та Франка. Запитати в учнім, чи можна вважати твір “Перехресні стежки” автобіографічним.

У контексті міжпредметних паралелей доречно було б порівняти на уроці образи персонажів “Перехресних стежок” з “вічними образами” світової літератури. Зокрема образ Вагмана зіставити з образом лихваря Гобсека з однойменної повісті Оноре де Бальзака або головну героїню Регіну — з образом Емми з роману “Пані Боварі” Г. Флобера, твори, які десятикласники вже попередньо вивчили на уроках зарубіжної літератури [14]. Оксана Приходько, дослідниця методичної сторони Франкових творів, зазначає: “Компаративний аналіз персонажів доцільно провести за такими категоріями, наперед визначеними вчителем: професія, вік, родина, помешкання, ставлення до матеріальних цінностей (грошей), життєва філософія, ставлення до оточуючих, ставлення оточуючих до героя, суспільне становище, а також порівняти риси характеру, поведінку, вчинки” [28, с. 28].

Неодмінно треба пригадати велич особистості І. Франка. Він вільно володів чотирнадцятьма іноземними мовами, а перекладав із сорока восьми, добре був обізнаний із тогочасним літературним процесом, читав світову класику, давав собі раду в свіжих європейських літературознавчих тенденціях свого часу. Водночас на зламі століть починає формуватися теорія психоаналізу, розвинена австрійським психологом Зигмундом Фройдом. І. Франко також цікавиться психікою людини, про це свідчить роман “Перехресні стежки”. Учні можуть прослідкувати психологізм твору, як теоретичні положення Каменяра майже одночасно зреалізовувалися на практиці. Молодь має можливість пригадати психологічні особливості роману або відшукати цитати. Без сумніву, такий вид діяльності на

уроці сприятиме розвиткові пошуково-дослідницької компетентності десятикласників.

Крім того, у 10 класі під час вивчення творчості І. Франка відбувається засвоєння такого поняття як модернізм [37]. Роман є одним із кращих зразків модерної прози. Тому учням було б цікаво прослідкувати модерністські тенденції, на які вказують і головний герой, і проблематика, і психологізм. Твір, новаторський та експериментальний, який був написаний на зламі століть (1900 р.), увійшов в українську літературу як зародження нового стилю, який далі будуть все частіше й частіше використовувати інші письменники. Тут можна підкреслити багатшаровість Франкового творчого почерку. Спочатку він звернувся до наукового реалізму, що став прологом літературно-творчої системи ХХ ст., еволюціонував від натуралізму в дусі Золя до неоромантизму, а з огляду на такий твір як “Перехресні стежки”, то Франко продовжив в дусі модернізму, який поєднував з символізмом (“чорна дама”, дорога, камінчик) та імпресіонізмом (глибокі внутрішні складні монологи).

Зупинімося ще на одній цікавій особливості роману, яка може заінтригувати десятикласників. Програма з української літератури передбачає вивчення художніх творів у їх міжмистецьких зв'язках, “у форматі загального мистецького контексту (МК), у якому можна розглядати художній твір, а також міжпредметних зв'язків (МЗ): українська мова, історія, зарубіжна література, інформатика та ін. Це зроблено задля осучаснення змістового компонента програми та актуалізації її компетентнісного підходу” [37].

У глобалізованому суспільстві постінформаційного простору через кінематограф спостерігається тенденція реанімації та осучаснення класичних літературних творів. А такі поняття, як інтермедіальність, трансмедіальність, адаптація, перебувають в епіцентрі світового та українського літературознавства [29]. Варто згадати екранізовані нещодавно “Захар Беркут” І. Франка, “Червоний А. Кокотюхи або “Чорний ворон” В. Шкляра. Фільми стали національної гідністю українського кіно, а книги поширилися на полицях книгарень.

Чому б не звернутися до кінематографу під час вивчення “Перехресних стежок”? Без сумніву, сучасний учень полюбляє навідатися до кінотеатру або переглянути фільм удома. То чому б не об’єднати приємне з корисним? Але це не означає, що, замість читання, можна просто подивитися кіноверсію. Учитель може скористатися інтермедіальним аналізом. Звичайно, учитель сам повинен обирати, що він хоче найбільш виствітлити у романі для десятикласників, образну систему та проблематику чи модерні тенденції та кінематографічні риси, оскільки він має лише один урок. Якщо обирати другий варіант, то необхідно завчасно попередити учнів, адже на читання та перегляд потрібно чимало часу.

Роман “Перехресні стежки” був екранізований в п’ятисерійний фільм “Пастка” 1993 року режисером О. Біймою, а головні ролі виконували: А. Хостікоєв у ролі Рафаловича, О. Сумська — Регіни, Б Ступка — Стальського. Головне завдання учнів — це порівняти адаптацію твору оригінальним художнім текстом. Оксана Приходько пропонує “блок запитань, над якими учням доцільно поміркувати після перегляду кінострічки “Пастка”:

- До яких змін удався режисер-постановник фільму?
- Чим, на вашу думку, виправдані такі зміни? Прокоментуйте їх.
- Чому у фільмі змінено назву з “Перехресних стежок” на “Пастку”?
- Поясніть сенс зміненої назви. Чи доцільною є така заміна?
- Хто з головних персонажів, на вашу думку, зазнав найбільшої трансформації у фільмі?
- Прокоментуйте перевтілення акторів Анатолія Хостікоєва в Євгенія Рафаловича та Ольги Сумської в Регіну. Висловіть критичні зауваження щодо гри. Якими ви уявляли цих героїв.
- Порівняйте образ Стальського в повісті та її кіноверсії.
- Який із образів — Стальський у Франка чи Стальський у фільмі вам імпонує більше? Відповідь прокоментуйте.
- Прокоментуйте початок і завершення фільму, що становить своєрідне обрамлення. З якою метою режисер удався до таких змін?

- Яку роль відіграє музика у фільмі? Чи вдало дібрані музичні пасажі?” [28, с. 30]

Доцільно послуговуватися уривками з фільму під час уроку для пригадування окремих епізодів кінострічки, порівнюючи з текстом твору (місцевість, одяг, манери та риси героїв, дизайн інтер'єру приміщень й інше).

Також можна запропонувати учням побути в ролі режисера та пофантазувати, хто з сучасних акторів вишукано зіграв би головних героїв, які сцени варто залишити, а які вилучити, у якому жанрі була б кінокартина, де б знімався фільм і т.д.

Крім того, слід звернути увагу десятикласників і на сам текст “Перехресних стежок” щодо майстерності І. Франка використовувати такі кінематографічні прийоми, як ретроспекцію та монтаж, досконало вибудовані монологи та діалоги персонажів, увага до кольору та символічної деталі.

Отже, роман “Перехресні стежки” І. Франка — багатогранне явище української літератури, яке дає уявлення сучасному учневі не тільки про тогочасні події та роль інтелігенції в житті нації, але й прослідкувати літературознавчі особливості, які відбувалися на українській ниві слова.

2.4 Інтерактивні методи навчання на уроках позакласного читання

Модель інтерактивного навчання — сьогодні найбільш ефективна, оскільки багатогранність індивідуальних освітніх напрямків в поєднанні з сучасними інформаційно-освітніми технологіями і засобами контролю дозволяє забезпечити навчально-пізнавальну діяльність якнайкраще.

Порівняно зі звичними традиційними моделями навчання, такими як пасивне та активне, інтеракція дозволяє залучити до навчання спеціальними способами та методами усіх учнів без винятку, організовуючи спільну роботу в парах, групах, загальному колі. Учитель залучає усіх попрацювати на колективний результат, а не є донощиком інформації, наприклад, під час лекції, в той час як більшість учнів

просто “відсиджуються”. Педагог працює з усіма учнями і задовольняє потребу кожного вихованця бути почутим, побаченим, а також прагнення презентувати свій результат. Учитель керує діяльністю дітей опосередковано, але це абсолютно не знижує їхніх досягнень.

“У популярній серед українських учителів книзі «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання» наведені слова китайського філософа Конфуція, сказані більше ніж 2 400 років тому: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію». Ці три прості твердження обґрунтовують потребу людини в активному навчанні. Дещо змінивши слова китайського філософа, можна сформулювати кредо інтерактивного навчання: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю. Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок. Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром» [26].

Насамперед, така модель навчання дозволяє плавно переходити від індивідуальної до парної, групової або колективної роботи, а потім знову повертатися до індивідуальної. Таким чином, багаторазово повторюючи, прокручуючи один і той самий матеріал, дитина неодмінно його запам'ятає. Як говорить Олена Пометун про основне правило дидактики: “Повторення — це мати навчання” [25, с. 15].

Крім того, інтерактивне навчання суттєво відповідає потребам учнів проявлятися та самореалізуватися в процесі навчання. Воно дозволяє, окрім предметних знань та вмінь, удосконалити соціальні навички, такі як співпраця в групах, уміння працювати на спільну мету та результат, розподіляти відповідальність та роботу між собою, виховувати толерантну модель поведінки, аргументовано висловлюватися, доводити власну думку.

Зв'ясуємо, якими методами вчитель може послуговуватися під час уроку позакласного читання саме за твором “Перехресні стежки” І. Франка.

Пропонуємо розпочати з досить відомого методу, який використовують найчастіше сьогодні — це **“Мікрофон”**. Дає можливість кожному висловлювати власну думку, швидко, по черзі, відповідаючи на запитання. Його можна

використовувати під час будь-якого етапу уроку. Наприклад, у нашому випадку під час мотивації навчальної діяльності. Такий метод спонукатиме на роздуми, власні міркування та шукання відповідей на запитання упродовж уроку. А головне — не займе багато часу. Можна скористатися такими питаннями:

1. *Що означає вислів “Зробити свій вибір...” для кожного з вас?*
2. *Як Ви розумієте назву роману “Перехресні стежки”?*

Головне наслідувати такі правила “Мікрофону”:

- говорити має право тільки той учень, у кого “символічний” мікрофон;
- відповіді ні в якому разі не коментуються й не оцінюються;
- коли хтось висловлює власну думку, усі дотримуються тиші й слухають співрозмовника;
- слідкуйте за тим, щоб “символічний” мікрофон переходив від одного до іншого учня по черзі;
- наприкінці, доречно, щоб і вчитель поділився своїми міркуваннями.

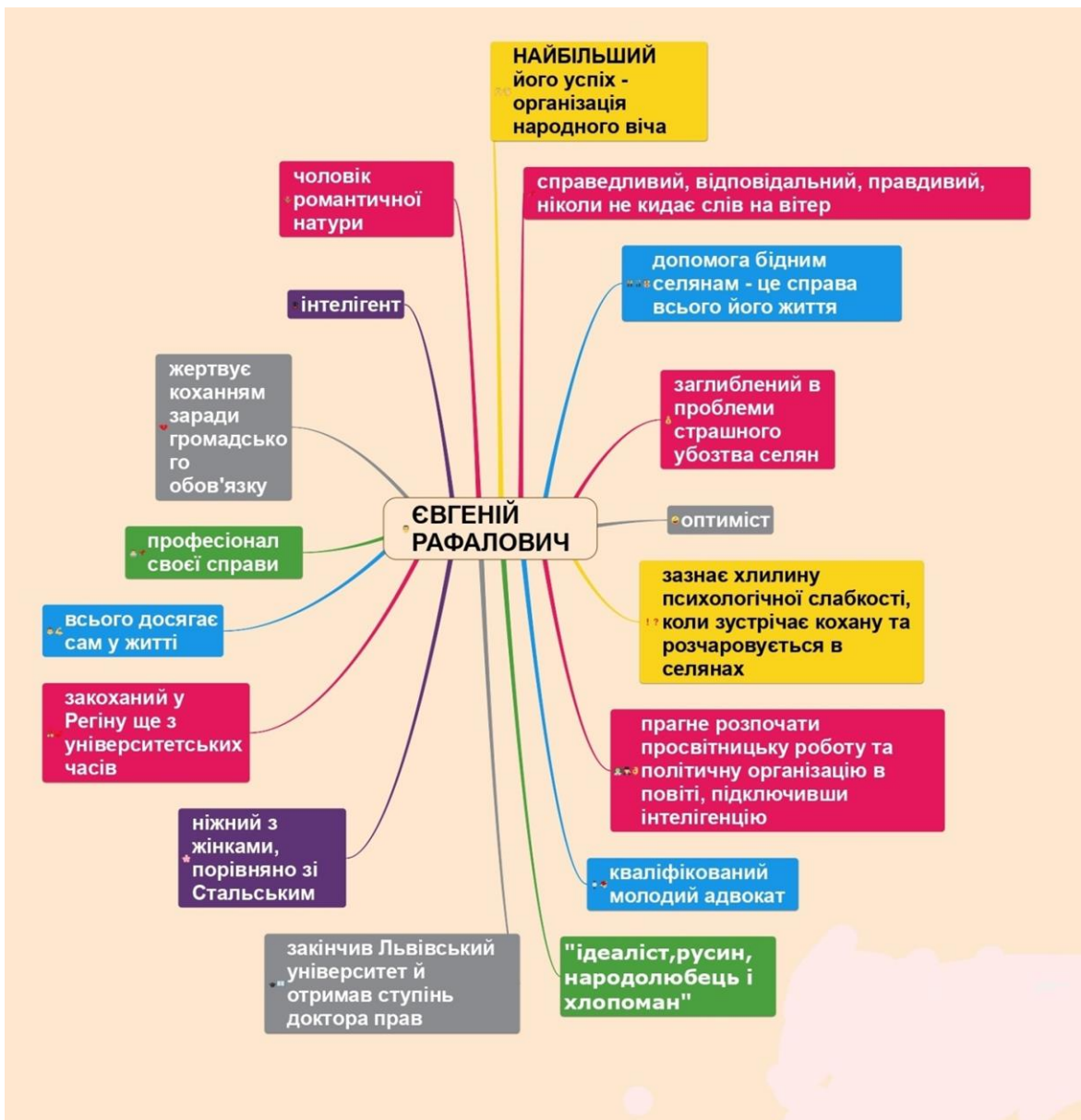
О. Пометун радить повісити плакат з гаслами “Кажіть усе, що спаде вам на думку. Не обговорюйте і не критикуйте висловлювання інших. Можна повторювати ідеї, запропоновані будь-ким іншим. Розширення запропонованої ідеї заохочується” [25, с. 64].

Наступний метод — *“Гронування” (асоціативний куц або “бенгальський вогник”)*. Стратегія, яка спонукає учнів думати вільно та відкрито з певної теми, націлена на стимулювання мислення учнів. Цю форму мислення можна використовувати на різних етапах уроку. Наприклад, під час стадії актуалізації опорних знань. Учитель напише на дошці слово або фразу, у нашому випадку, назву роману *“Перехресні стежки”*, а учні запропонують все, що приходить їм в пам’ять. Це допоможе якнайкраще пригадати окремі епізоди, головних героїв, проблематику тощо.

Крім того, можна дещо осучаснити цей метод, використавши “хмаринки слів” та штрих-коди. Це буде не традиційне написання на дошці, а з залученням технологій навчання. Приміром, вчитель розповсюджує посилання, і діти вписують слова, які асоціюються з романом Франка.

Або ще можна попрацювати за допомогою асоціативного куща з образами твору, зокрема написати ім'я *Євгенія Рафаловича*, *Регіни Твардовської*, *Валеріана Стальського* та *Вагмана* посеред дошки та спонукати дітей дібрати все, що асоціюється з персонажами.

Не менш ефективним є — *“Суд від свого імені”*. Цей метод дозволяє учням отримати уявлення про спрощену процедуру приймання судового рішення та провести рольову гру — судовий процес за участю 3-х осіб, судді, який слухатиме обидві сторони, позивача та відповідача. Після того як учитель розподілив учнів на три однакові групи, він дає кожній групі завдання:

- суддям — підготовку запитань;
- позивачам — підготовку вступної промови, обвинувачення та викладу аргументів;
- відповідачам — підготовку промови, відповідей на захист.

Чи не цікаво було б розглянути десятикласникам справу вбивства Вагмана, самогубство Регіни, а також вбивство її чоловіка пана Стальського? Безперечно, такий метод допоможе якнайкраще заглибитися в події роману, побудувати паралелі героїв та стежки, які перетинаються між ними. А також визначити чи є Євгеній Рафалович таким ідеальним. Крім того, учитель зможе перевірити наскільки уважно учні прочитали твір, адже тут важливі маленькі дрібнички.

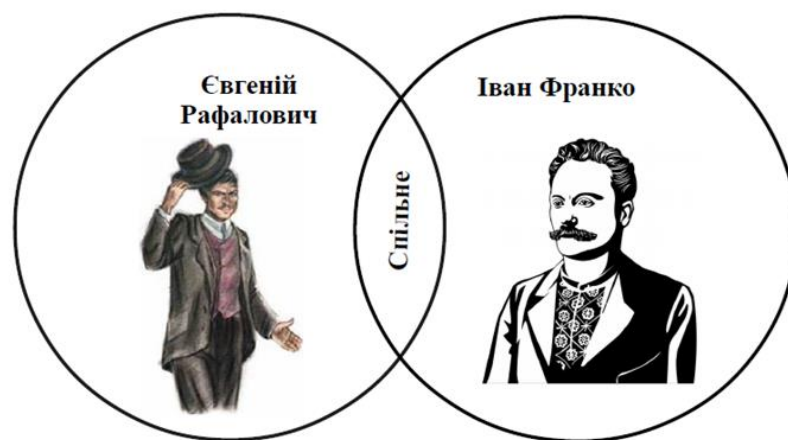
Пропонуємо такі запитання до судового процесу для підказки:

1. За яких обставин було вбито Вагмана?
2. Де саме Вагмана вбили? Як?
3. Хто причетний до вбивства Вагмана?
4. Які стосунки пов'язують Євгенія Рафаловича та Вагмана? А Стальського й Вагмана? Регіну й Вагмана?
5. Чи мав Вагман конфлікти з іншими героями твору?
6. Хто ж все-таки вбив Вагмана?
7. Як померла Регіна Твардовська?
8. Де знайшли її тіло?
9. Чи хтось причетний до вбивства Регіни?
10. Як почувалася Регіна напередодні смерті?
11. Чи мала вона конфлікти з героями твору?
12. Які стосунки були між Євгенієм та Регіною?
13. Чи мала Регіна психічні захворювання? Які саме?
14. Хто міг вплинути на самогубство дівчини?
15. За яких обставин помер пан Валеріан Стальський?
16. З ким товаришував, а кого недолюблював?
17. Яку посаду займав?
18. Які стосунки мав з дружиною Регіною?
19. Чи мав конфлікти з героями твору?
20. Чи є в творі любовний трикутник?
21. Хто вбив Валеріана Стальського?

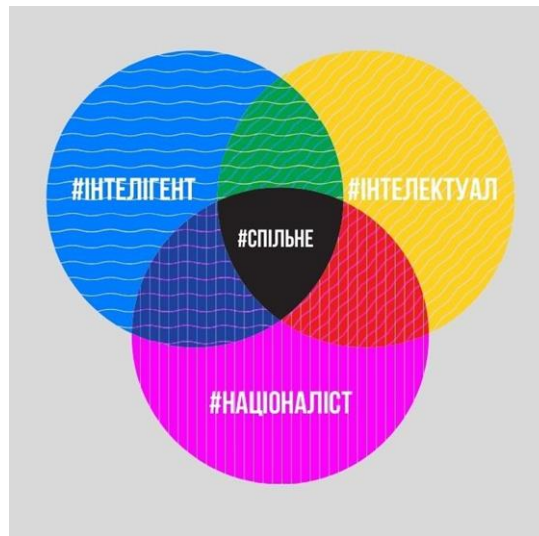
Ще один вагомий метод — це *“Діаграма Вена” (кола Вена)*. Ця стратегія допоможе вчителеві навчити учнів систематизувати великий обсяг матеріалу, розвивати вміння аналізувати та порівнювати різні об'єкти та явища. Вона будується на основі двох або більше великих кіл, які частково накладаються одне на одне так, що посередині утворюється спільний простір. Цей метод пропонуємо використовувати під час характеристики головних персонажів. Щоб він був дієвим, учителі необхідно дотримуватися таких правил:

1. зобразити діаграму Вена на дошці, або запропонувати голові бланки, або поділитися посиланням, наприклад, під час дистанційного навчання;
2. зазначити, які об'єкти будуть розглядатися, у нашому випадку герої;
3. запропонувати порівняти об'єкти;
4. записати спільні й відмінні об'єкти у відповідних частинах кола;
5. зробити висновок, щодо об'єктів, які порівнюються.

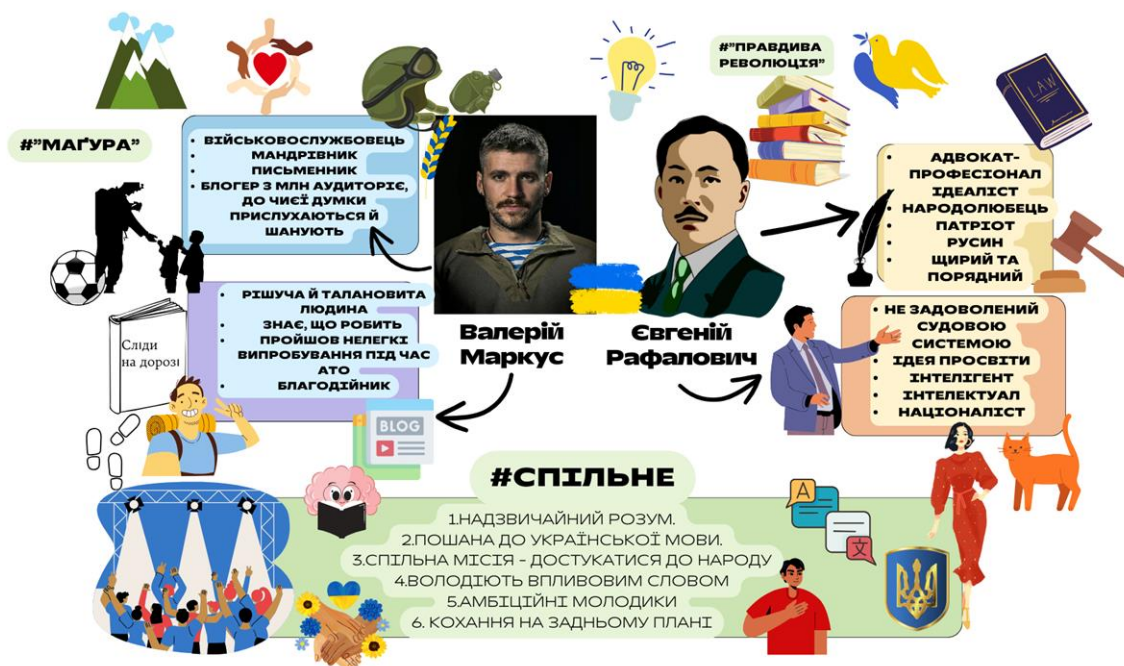
Доцільно було б запропонувати учням порівняти образ головного героя роману *“Перехресні стежки”* Євгенія Рафаловича та автора твору І. Франка. Або ж використати компаративний аналіз, обравши образ Вагмана та постать Гобсека з однойменної повісті Оноре де Бальзака. Ще один варіант використання кіл Вена — це порівняння роману *“Перехресні стежки”* та кінострічки *“Пастка”*.

Цим методом також можна скористатися під час розмежування понять “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст”, “патріот”. Таким чином, учням буде набагато легше виокремити спільні та відмінні риси цих термінів.

Звертаючись до компаративізму, доцільно буде порівняти Франковий образ правдошукача інтелігента Євгенія Рафаловича з сучасними військовими та їхніми завданнями сьогодні (або іншими інтелектуалами). Зокрема, для порівняльного аналізу підійде Валерій Маркус — військовослужбовець, письменник, блогер і мадрівник, головний сержант 47-го окремого штурмового батальйону.

Якщо фокусуватися на трактування таких понять як “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст”, то можна запропонувати учням розробити таблиці з визначенням як за романом “Перехресні стежки” (шукання за текстом), так і використовуючи пошукову графу у Google, наприклад, “хто знайде слушне визначення?” Не забуваємо, про постійне коментування.

Отже, запропоновані інтерактивні методи допоможуть десятикласникам ознайомитися з усіма глибинами Франкового письма, досягнути важливості його твору.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підстави зробити такі висновки.

1. Розкрито смислове наповнення понять “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст”. Вони тісно пов’язані одне з одним. Інтелігент — це не лише представник розумової діяльності, а й людина високої ідеї, яка присвятила себе турботам про суспільну справу, служінню істині, правді і справедливості, “мозок” і “язик” нації. Інтелектуал — професіонал своєї справи, людина розумової праці. Націоналіст — прихильник національно-визвольної ідеї щодо боротьби за незалежність власної нації. Падіння СРСР та утворення національних держав змінили уявлення про інтелігента, наблизили його до публічного інтелектуала, який не минає правди, робить все жертовно і виключно для народу. Тільки правильне усвідомлення цих понять допоможе в розбудові правильної та правдивої картини світу. Продемонструє молоді, як треба себе позиціонувати у суспільстві. Кожен несе єдину місію — служити й допомагати народові, але зовсім різними шляхами і способами. Інтелігент — через поширення власної думки у маси, інтелектуал — через розумову діяльність впливає на суспільну думку, націоналіст — відвойовуючи гідність, честь й унікальність нації, патріот — через турботу до своєї держави.

2. Досліджено специфіку втілення понять “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст” у романі “Перехресні стежки” І. Франка. Створивши роман «Перехресні стежки», митець утвердив образ самобутнього інтелігента Євгенія Рафаловича, який служіння народові ставить вище за все, навіть за особисте щастя. Тип героя-українофіла був новаторським для української літератури. Особливістю творчого почерку І. Франка є багатшаровість художнього сприйняття: перехрестя долі інтелігенції та народу, їх взаємозв’язок, взаєморозуміння, взаємовплив, бажання чи небажання зрозуміти один одного. З’ясовано, що ця проблема, яку намагається розв’язати автор, стає центральною, на ній зосереджує увагу читачів.

3. Констатуємо, що для Є. Рафаловича поняття змінюються упродовж різних ситуацій. Інтелігентність — виступ за права народу, інтелектуальність — кмітливий юрист-професіонал своєї справи, націоналізм — запровадження української мови в

конторі. Проаналізовано образ і визначено такі риси інтелігента: активна громадська позиція, людина дії, наявне почуття суспільного обов'язку, урівноваженість та стриманість у стосунках з людьми, інтелектуала: добрий спеціаліст свого діла, спостережливість, тонкість психолога, знання різних сфер життя, досвід, внутрішні суперечності, філософські монологи, справедлива точка зору, об'єктивність подій, риси патріотизму невиразні, але наявні — переживання соціальної і національної неволі.

4. Зіставлено прояви характерних рис як інтелігента, так й інтелектуала-націоналіста із сучасними військовими. Сьогоднішні герої (В. Маркус, Є. Брах, Д. Коцюбайло, Д. Прокопенко, Д. Козацький та багато-багато інших) перегукуються з Франковим персонажем, і хоча століття зовсім інші — ХХ і ХХІ — місії залишаються незмінними. Усе-таки образ, створений для наслідування, став дійсно реальністю. Місія інтелігентів — не соромитися і не зволікати у справі викриття таких руйнівників простору публічної інтелектуальної відповідальності й чесності в Україні. І найкращим таким виявленням буде правда і справедливість.

5. Образ Є. Рафаловича — це взірць для наслідування, своєрідний еталон, який має, однак, і людські вади, як-от: відмова від коханої людини, деякі сумніви щодо власної діяльності, глибокі протиріччя і розчарування у тогочасному суспільстві. Але, незважаючи на ці незначні недоліки, франковий герой не стає лише абстракцією, типажем. Авторіві вдається ненав'язливо, проте наполегливо протягом усього тексту переконувати читачів, що це достойник, гідний, аби його брали за приклад. Прозаїк показує, яким повинен бути справжній “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст”.

6. Доведено важливість роману “Перехресні стежки” І. Франка для сприйняття десятикласників. Переконані, що його недоречно вилучили з програми минулих років. Оскільки твір є модерним, новаторським, із безліччю важливих, порушених у ньому проблем. Образ інтелігента Євгенієм Рафаловича надихатиме десятикласників “на служіння своєму знедоленому народові”.

7. Розроблено методичні рекомендації для проведення уроку позакласного читання за твором “Перехресні стежки” І. Франка. Педагоги зможуть скористатися

сучасними цікавими інтерактивними методами та прийомами вивчення твору: мікрофон, суд від свого імені, асоціативний куц, кола Вена, які допоможуть краще ознайомитися з романом. Крім того, скористатися додатковими матеріалами, де систематизовано та узагальнено тлумачення понять “інтелігент”, “інтелектуал”, “націоналіст”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артеменко Л. Постать Івана Франка у контексті жанрових стратегій українського поетологічного дискурсу. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. 2015. Вип. 62. С. 171–178.
2. Басс, І. І. Іван Франко: життєвий і творчий шлях / І. І. Басс, А. А. Каспрук. – Київ : Наук. думка, 1983. – 455 с.
3. Бельський С. Пам'яті Івана Франка [Електронний ресурс]. URL: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=bielski&page=bielsk08> (дата звернення: 09.09.2023).
4. Валерій Маркус. Персональний сайт. URL: <https://markus.ua> (дата звернення: 12.11.2023).
5. Василь Кремень. Освіта і інтелект: роздуми про інтелігенцію. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/osvita_i_intelekt_rozdumi_pro_inteligenetsiyu.html (дата звернення: 12.11.2023).
6. Вахтанг Кебуладзе. Злиденність інтелектуалів, або «Mission: Impossible». URL: <https://uainfo.org/blognews/1474039092-zlidennist-intelektualiv-abo-mission-impossible-.html> (дата звернення: 09.09.2023).
7. Голод Р. Іван Франко та літературні напрями кінця XIX – початку XX століття – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – 288 с.
8. Гриценко В. "Мов паралітик той на роздорожжю..." URL: <https://litgazeta.com.ua/articles/mov-paralityk-toj-na-rozdorozhzhju-2/> (дата звернення: 10.09.2023).
9. Гундорова, Т. І. Інтелігенція і народ в повістях Івана Франка 80-х років: монографія / Т. І. Гундорова. – Київ : Наук. думка, 1985. – 143 с.
10. Гундорова, Т. Невідомий Іван Франко: грані Ізмарагду / Т. Гундорова. – Київ : Либідь, 2006. – 359 с.
11. Дей, О. І. Іван Франко: життя і діяльність / О. І. Дей. – Київ : Дніпро, 1981. – 355 с.

12. Джуфер К. Шкільні уроки літератури. Що з ними не так? URL: <https://povaha.org.ua/shkilni-uroky-literatury-scho-z-nymy-ne-tak/> (дата звернення: 09.09.2023).
13. Жулинський М. Із забуття в безсмертя. – К., 1990. – С.207
14. Зарубіжна література. 10–11 класи. Рівень стандарту. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
15. Колесник І. Інтелектуальне співтовариство як засіб легітимації культурної історії України. ХІХ століття // *Український історичний журнал*. – 2008. – №1. – С.174.
16. Костючок П. Гуцульщина в етнографічних дослідженнях кінця ХІХ — початку ХХ ст. // *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. - Івано-Франківськ, 2004. - Випуск 8. - С. 138
17. Микола Ткачук. Лірика Івана Франка: До 150-річчя від дня народження Івана Франка: Монографія. – К.: Світ Знань, 2006. – 296 с.
18. Мочульський М. Іван Франко. Студії та спогади; [післямова Н. Ощипок]. – Л.: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 138 с.
19. На фронті загинув захисник України Євген “Малі” Брах. Факти. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220924-na-fronti-zagynuv-zahysnyk-ukrayiny-uevgen-mali-brah/> (дата звернення 12.11.2023).
20. Неубієнна література : дослідн. етюди / Володимир Панченко. – Київ: Твім інтер, 2007. – 436 с.
21. Обличчя бійців “Азовсталі”. Історії захисників Маріуполя. URL: <https://suspilne.media/240821-oblicca-azovstali-istorii-zahisnikiv-mariupola/> (дата звернення: 12.11.2023).
22. Панасенко, Т. Іван Франко / Т. Панасенко. – Харків : Фоліо, 2013. – 122с.
23. Перехресні стежки : повість / Іван Франко. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. – 368 с.
24. Перспективи Української Революції / С. Бандера ; гол. ред. В. Іванишин. - Репринтне вид. - Дрогобич : Відродження, 1998. - 640 с.

25. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: А. С. К. , 2007. — 144 с.
26. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. — Київ : в-во А.С.К., 2004. — 192 с.
27. Правила героя. Що зробило лейтенанта Дмитра Коцюбайла (Да Вінчі) легендою української армії. URL: <https://forbes.ua/leadership/pravila-geroya-shcho-zrobilo-molodshogo-leytananta-dmitra-kotsyubayla-legendoyu-v-ukrainskiy-armii-25042023-13275> (дата звернення: 12.11.2023).
28. Приходько О. Ю. Повість Івана Франка “Перехресні стежки” в контексті сучасного уроку української літератури. Рідна мова. Валч, 2016. №25. С. 26-30.
29. Проблеми й ресурси інтермедіальності (Філологічні семінари. – Вип. 19. Інтермедіальність: теорія і практика. – Київ: Логос, 2016. – 232 с.) / В. Нарівська // *Слово і час*. - 2017. - № 10.
30. Пророк у своїй Вітчизні. Франко та його спільнота (1856-1886) / Ярослав Грицак; Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Ін-т Критики, Ін-т іст. дослідж. Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка. – Київ: Критика, 2006. – 630 с.
31. Сергій Жадан. Неінтелектуали ходять на вибори, щоб усім помститися. URL:<https://web.archive.org/web/20160304193526/http://www.polit.ua/articles/2010/10/14/gadan.html> (дата звернення: 15.10.2023).
32. Сліди на дорозі / В. Ананьєв. - 3-тє видання. - 2019. - 376 с.
33. Справжня українська інтелігенція — прошарок у два мікрони над кілометрами бидла. URL: https://vgolos.ua/news/spravzhnya-ukrayinska-intelighentsiya-prosharok-u-2-mikrony-nad-kilometramy-bydla_888393.html (дата звернення: 09.09.2023).
34. СУМ, 1970: Словник української мови : в 11-ти т. / І. Білодід. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – 11 т.

35. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3.
36. Тамара Гундорова. Франко не Каменяр.-Київ: Критика, 2006.- 352с.
37. Українська література 10–11 класи. Рівень стандарту. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
38. Фаріон І. Денаціоналізація та омосковлення освіти. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/523adcc171286/> (дата звернення: 09.09.2023).
39. Фіщук В. Урок позакласного читання - виховання освіченої і всебічно розвиненої особистості / В. Фіщук // *Українська мова і література в школі*. - 2008. - № 3. - С. 26 - 31.
40. Франко І. Зібрання творів: У 50-и томах. – К.:Наук. думка, 1976. – Т.45.
41. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. // І. Я. Франко.– К.: Наук. думка, 1980. – Т. 26.
42. Якубовська М. Проблема формування громадянського суспільства у творчості Івана Франка (на прикладі роману «Перехресні стежки») // Іван Франко: дух, наука, думка, воля : *матеріали Міжнарод. наук. конгресу, присвяч. 150-річчю від дня народження І. Франка*, м. Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р. Т. 1. / М-во освіти і науки України, Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Л.: Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – С. 184–194.
43. Яценко Т. О. Формування компетентного читача на уроках української літератури в основній школі / Яценко Т. О. // *Українська мова і література в школі*. — 2012. — № 5. — С. 8-10.

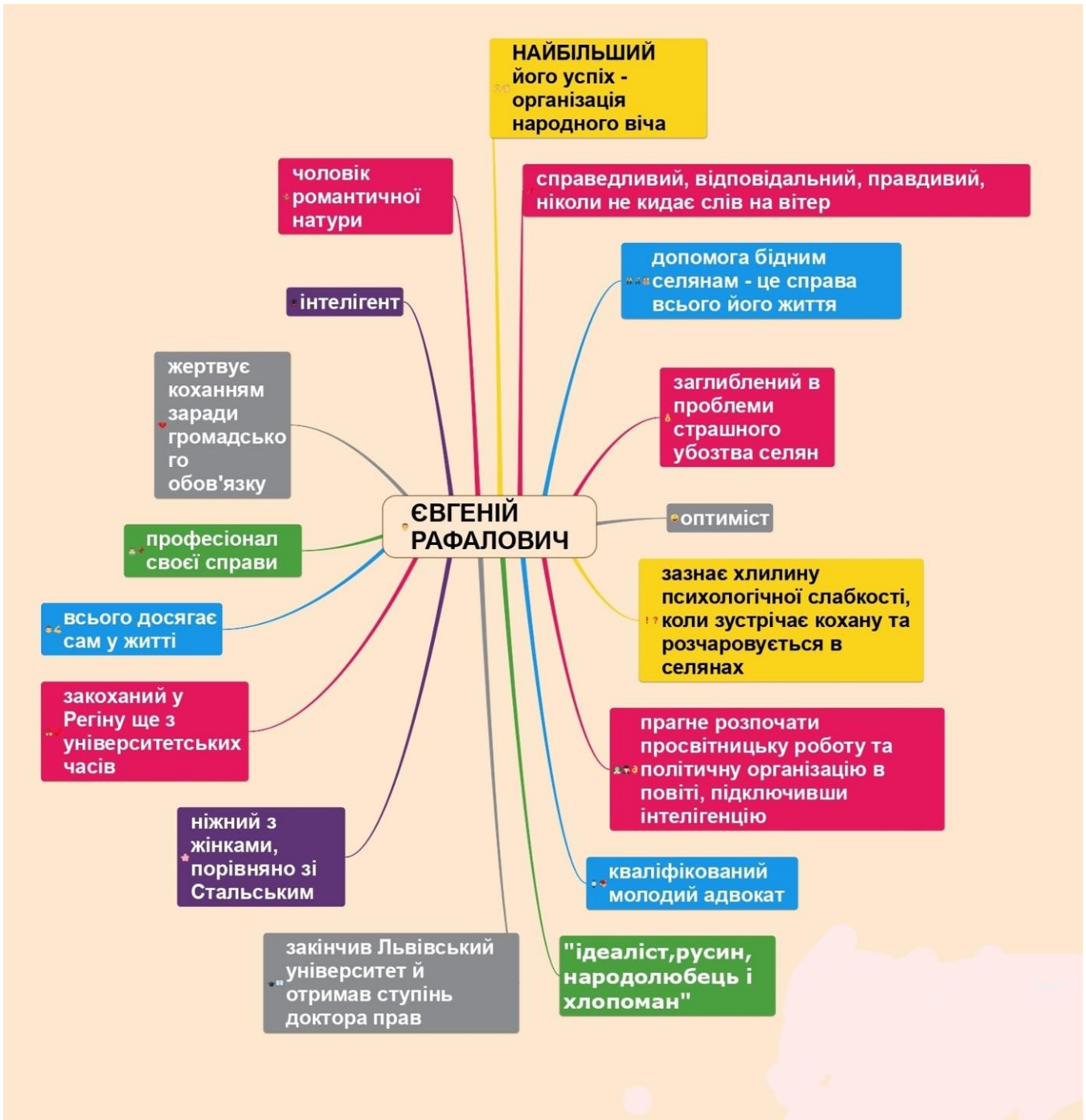
ДОДАТКИ

Додаток А

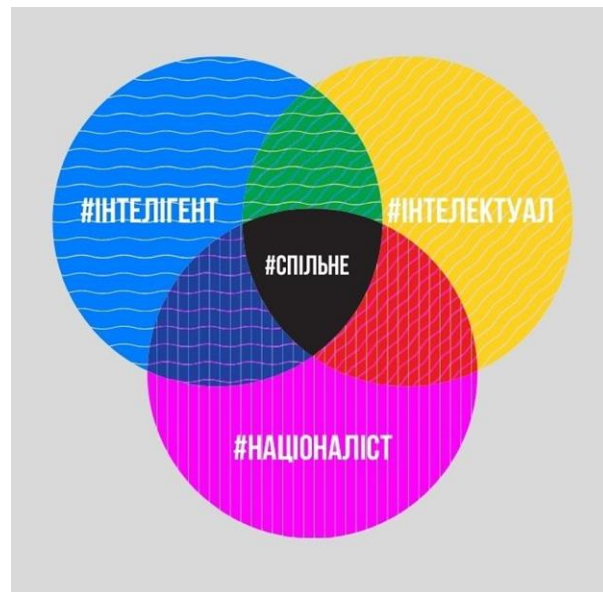
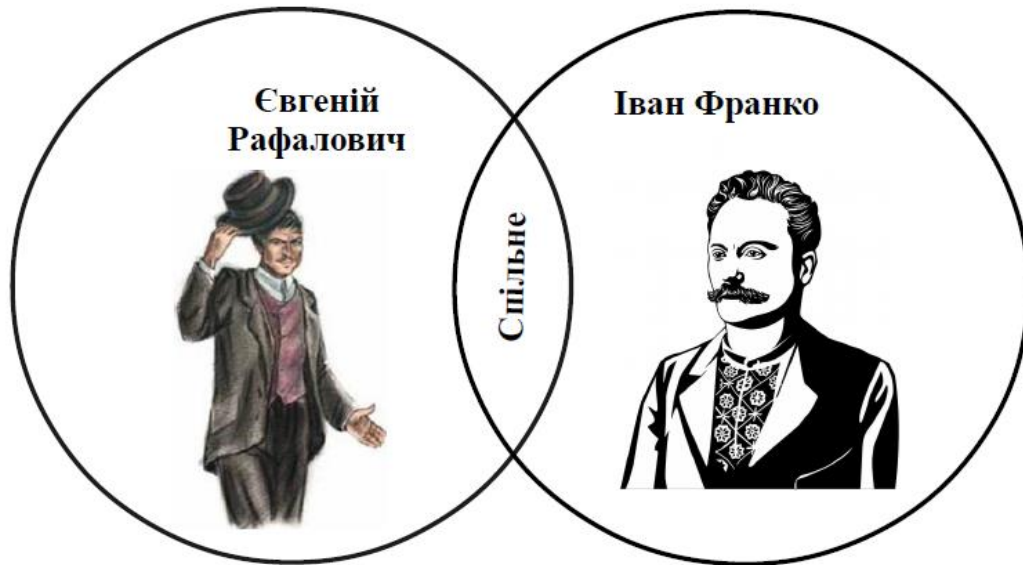
Додаток Б

Асоціативний куц до образу Євгенія Рафаловича з роману "Перехресні стежки" І. Франка

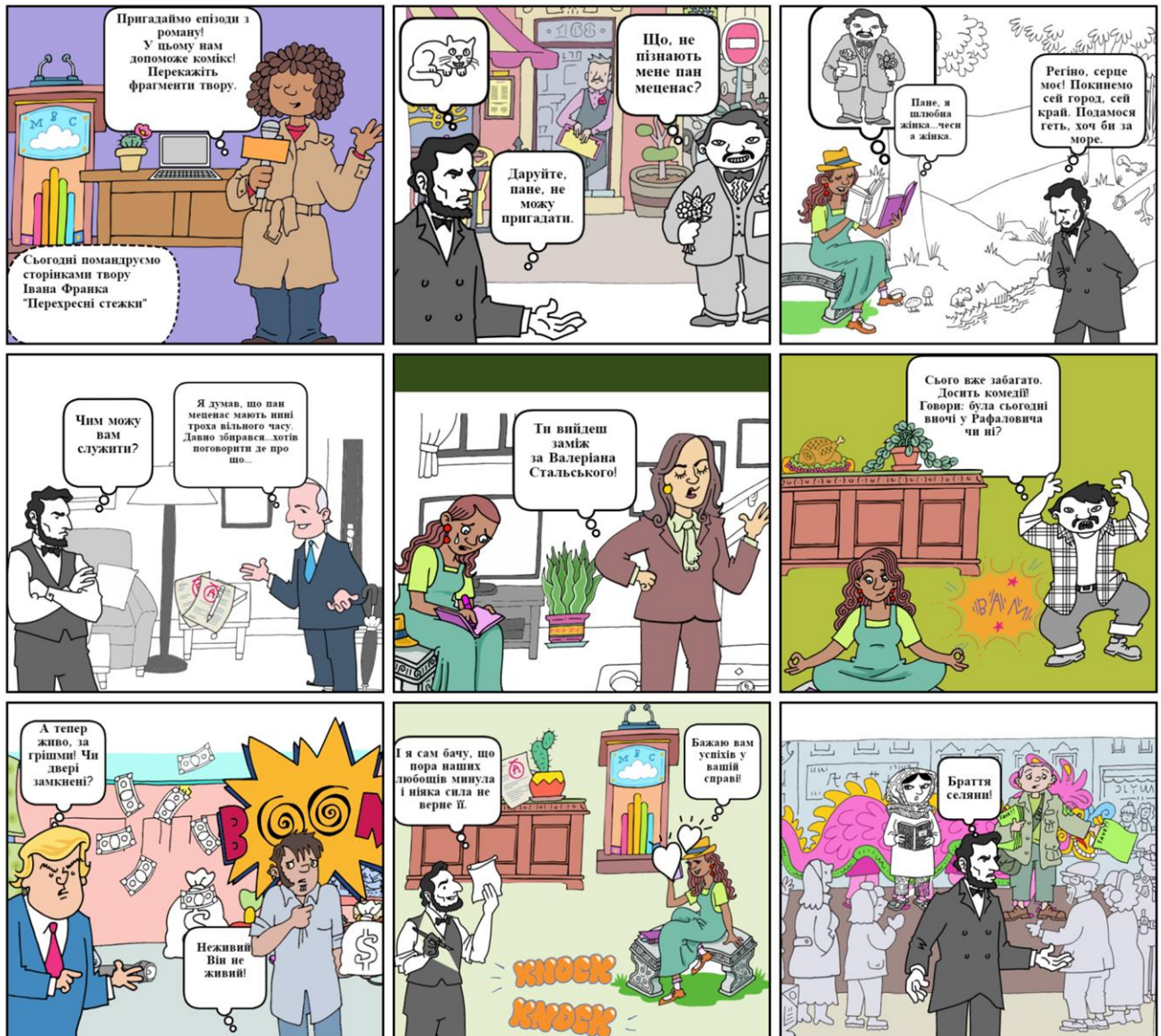
Додаток В

Діаграма Вена для порівняння образу Євгенія Рафаловича з твору “Перехресні стежки” та постаті І.Франка

Додаток Г

Комікс за романом "Перехресні стежки"

This comic was created at www.MakeBeliefsComix.com. Go there and make one now!

Додаток Д

Постер до фільму “Пастка” 1993 року

Додаток Е

Конспект уроку позакласного читання з української літератури для 10 класу

Тема. Роман “Перехресні стежки” І. Франка

Мета: навчати учнів самостійно аналізувати образну систему твору, розкривати порушені проблеми, довести сучасність роману “Перехресні стежки”; розвивати навички усного мовлення, логічного мислення, естетичного смаку; виховувати відповідальність за свої вчинки, патріотизм.

Тип уроку: урок-бесіда з позакласного читання.

Обладнання: текст роману “Перехресні стежки” І. Франка, комікс до твору, схеми, таблиці, портрет І. Я. Франка, ілюстрації до роману, картки для судового процесу.

Хід уроку

**“Яке ти маєш право бути вільним,
коли твій народ у неволі?”
з роману “Перехресні стежки”**

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ОГолошення теми, мети і завдань уроку.

1. Слово вчителя.

Ми продовжуємо знайомитися з постаттю Івана Яковича Франка та його творчістю. Особливе місце в творчому доробку Каменяра посідає соціально-психологічний роман “Перехресні стежки” з життя інтелігенції. В ньому, як і в поемі “Мойсей”, автор висвітлив сокрорвенне, наболіле, те, що виношував упродовж багатьох років.

2. Мікрофон.

1. Що означає вислів *“Зробити свій вибір...”* для кожного з вас?

2. Як Ви розумієте назву роману *“Перехресні стежки”*?

(Назва символізує перехрестя долі інтелігенції та народу, а також представників різних соціальних верств, професій і національностей (українців, євреїв, поляків), крім того це перехрестя долі двох закоханих).

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Слово вчителя

Зазирнімо в історію:

- Емський указ 1876 року спричинив мовчання Східної України;
- але пожвавився рух за національне визволення у Галичині;
- боротьба проти москвофілів, які мали підтримку від російського царизму;
- заможна молодь організовує бібліотеки в селах, популяризують твори Шевченка та інших письменників Східної України, “пробуджують” народ з вікової сплячки;
- у 1888 році у Львові відбувається всенародне віче, на якому піддано критиці діяльність уряду Галичини, показано справжній стан населення.

2. Комікс для пригадування головних епізодів роману.

Перегляньте комікс за романом “Перехресні стежки” та пригадайте головні моменти твору, перекажіть.

This comic was created at www.MakeBeliefsComix.com. Go there and make one now!

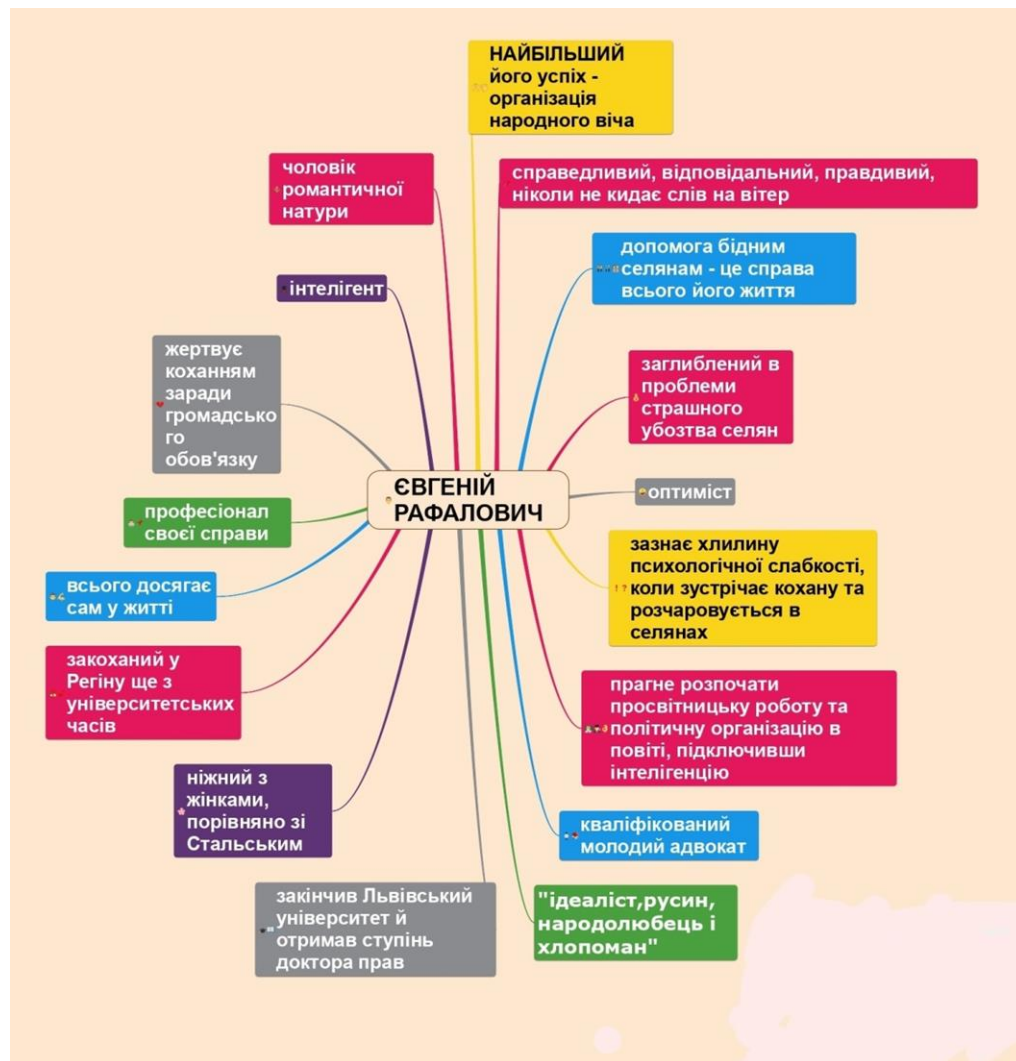
IV. СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Бесіда

У центрі повісті – доля українського інтелігента Євгена Рафаловича.

- Це вигаданий герой чи взятий із життя?
- Хто є прототипом Євгена?
- Як ви розумієте поняття «інтелігент». Хто він?
- Яке його призначення в суспільстві?
- Чи можна вважати Євгенія Рафаловича ідеальним?

2. Асоціативний куш до образу Євгенія Рафаловича

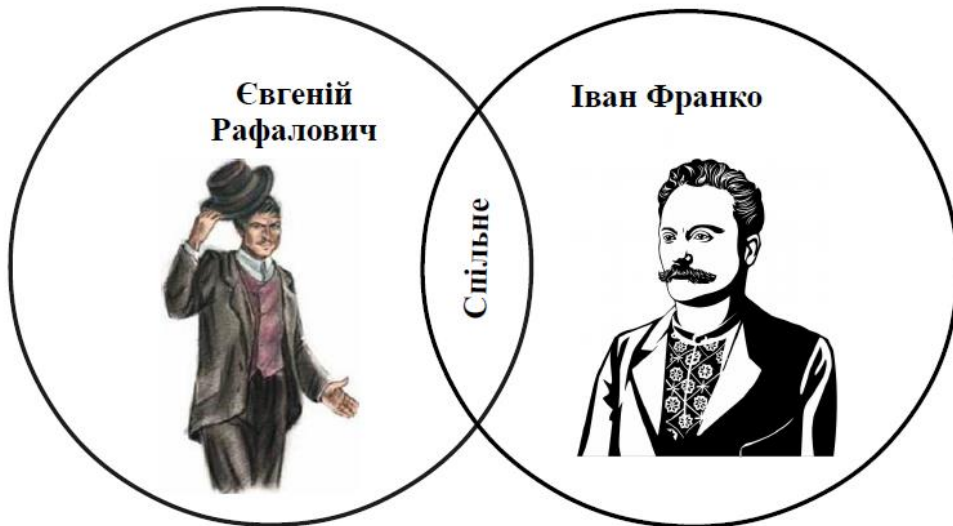
3. Проблемне питання.

Як би склалися долі головних героїв твору, за умови, якщо б Регіна прийняла пропозицію Рафаловича?

(Стовідсотково “хепі-енду” не сталося б, тому що Євгеній Рафалович — людина такого сорту, яка віддана своїй справі — покращити життя народу, селян, простолюду. Тому, навіть якщо б вони і втекли, совість переслідувала б нашого героя все життя. Крім того, Регіна також вважала б себе винною в тому, що відібрала коханого у справи всього його життя. Пригадайте, її слова: *“Ти вкрав би мене від мужа, а я тебе — від твого діла, від тих нещасних, віками кривджених людей, що потребують тебе, що — нехай і так — не вміють оцінити тебе, але мають право до твоєї праці і помочі”*. Слова мудрої жінки, яка дійсно кохає).

4. Кола Вена

А можемо стверджувати, що й Франкові життєві перехрестя тут мають місце? Які саме? Порівнямо образ головного героя роману “Перехресні стежки” Євгенія Рафаловича та автора твору І. Франка

5. Бесіда за епіграфом до уроку

1. Який сенс автор вклав в ці слова?
2. Це репліка одного з героїв чи гасло самого автора?

V. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

1. Суд від свого імені

У вас є унікальна можливість заглибитись у судовий процес і визначити винних у романі “Перехресні стежки”. Розподілимося на 3 групи

- судді — відповідальні за підготовку запитань;
- позивачі — відповідальні за підготовку вступної промови, обвинувачення та викладу аргументів;
- відповідачі — відповідальні за підготовку промови, відповідей на захист.

Справи, які розглядаються:

- Вбивство Вагмана

- Вбивство Стальського
- Самогубство чи вбивство Регіни

Запитання до судового процесу для підказки:

1. *За яких обставин було вбито Вагмана?*
2. *Де саме Вагмана вбили? Як?*
3. *Хто причетний до вбивства Вагмана?*
4. *Які стосунки пов'язують Євгенія Рафаловича та Вагмана? А Стальського й Вагмана? Регіну й Вагмана?*
5. *Чи мав Вагман конфлікти з іншими героями твору?*
6. *Хто ж все-таки вбив Вагмана?*
7. *Як померла Регіна Твардовська?*
8. *Де знайшли її тіло?*
9. *Чи хтось причетний до вбивства Регіни?*
10. *Як почувалася Регіна напередодні смерті?*
11. *Чи мала вона конфлікти з героями твору?*
12. *Які стосунки були між Євгенієм та Регіною?*
13. *Чи мала Регіна психічні захворювання? Які саме?*
14. *Хто міг вплинути на самогубство дівчини?*
15. *За яких обставин помер пан Валеріан Стальський?*
16. *З ким товаришував, а кого недолюблював?*
17. *Яку посаду займав? Які стосунки мав з дружиною Регіною?*
18. *Чи мав конфлікти з героями твору?*
19. *Чи є в творі любовний трикутник?*
20. *Хто вбив Валеріана Стальського?*

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Слово вчителя.

Отже, створивши роман “Перехресні стежки”, Іван Франко утвердив образ самобутнього інтелігента Євгенія Рафаловича, який служіння народові ставить вище за все, навіть за особисте щастя. Сьогодні ми зв'ясували, що тип героя-

українофіла був новаторським для української літератури. Особливістю творчого почерку Каменяра є багат шаровість художнього сприйняття: перехрестя долі інтелігенції та народу, їхній взаємозв'язок, взаєморозуміння, взаємовплив, бажання чи не бажання зрозуміти один одного. Зрозуміло, що за образом адвоката стоїть постать самого автора. Тому, ми можемо вважати твір визначним явищем української і світової літератури,

2. Рефлексія

- *“Образ Рафаловича навчив мене...”*
- *“Образ Стальського примусив замислитися...”*
- *“Для мене інтелігент — це ...”*

VII. ОЦІНЮВАННЯ

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Переглянути міні серіал “Пастка” та порівняти з романом (за бажанням)
2. Розробити комікс за одним з ключових моментів твору за прикладом.

Додаток Ж

МАРКУС VS РАФАЛОВИЧ

Додаток 3

Тлумачення понять “інтелігенція”, “інтелігент”

1	Інтелігенція	(збірн.) люди розумової праці, що мають спеціальні знання з різних галузей науки, техніки й культури.	Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. — Т. 4
2	Інтелігент	це не лише представник інтелектуальної діяльності, а людина високої ідеї, яка присвятила себе турботам про суспільну справу, служінню правді, істині, справедливості (Василь Кремень)	Освіта і інтелект: роздуми про інтелігенцію: веб-сайт. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/osvita_i_intelekt_rozdumi_pro_intelidentsiyu.html
3	Інтелігенція	люди, які мали високий рівень освіти і бажання	Інтелігенція й політика: веб-сайт. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/2194186.html

		<p>мислити, бажання аналізувати, зажди грали якусь свою скрипку, свою мелодію в українській історії.</p>	
4	Інтелігент	<p>це, найперше, людина розумна, з високою внутрішньою культурою, самоповагою (а звідси й повага до інших людей, інших думок, інших поглядів на ту чи іншу проблему), з високим рівнем відповідальнос ті за себе, за державу, з почуттям міри абсолютно в</p>	<p>Анфія Петровська. Інтелігент – це особистість, а не диплом чи посада [Електронний ресурс]: газета «День» №142, (2001) – Режим доступу : https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/intelligent-ce-osobistist (дата звернення 16.10.2021).</p>

		уському (у словах, діях), правдива, порядна, чесна.	
5	Національна інтелігенція	це симбіоз і водночас взаємопоборювання гуманітаріїв та природничиків.	Сергій Грабовський. І знову це набридливе слово «інтелігенція»: веб-сайт. URL: https://www.pravda.com.ua/articles/2008/04/16/3418492/
6	Інтелігенти	в Стародавньому Римі воїни останньої когорти легіону, що означає бути професіоналом у військовій справі найвищого класу, бути гідним плечем до плеча боротися поруч з кращими людьми Риму.	Олег Чагин. Інтелігенти - це ті, кому не треба пояснювати, що робити: веб-сайт. URL: https://www.ar25.org/article/inteligenty-ce-ti-komu-ne-treba-poyasnyvaty.html
7	Інтелігент	як правило, є автором і	Оксентюк, Н. (2016). Емпіричне дослідження розвитку рефлексії

		суб`ектом духовної праці, вироблених ним продуктів, цінностей.	інтелігентності в умовах ВНЗ. Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», (8) 254-262.
8	Інтелігенція Інтелігентність	«це сіль української землі» це порядність, відповідальність, прагнення до пізнання нового, делікатність, шляхетність, духовність насамперед, а вже потім – вища освіта. Саме люди такого ґатунку – <i>учителі чи священники, доярки чи художниці</i> – визначають цивілізаційний і духовний поступ і людства	Ніна Головченко. Інтелігенція – це сіль української землі: веб-сайт. URL: http://ukrainka.org.ua/node/7086

		загалом, і громади невеликого села зокрема.	
9	Інтелігенція	це одна з відповідей на питання «як зробити так, щоби не було соромно, щоби можна було пишатися?»	Ярослав Карпенко. Феномена української інтелігенції [інтерв'ю з Павлом Гудімовим – засновником «Я галарея» про значення інтелігенції, від Шевченка до Малевича] : веб-сайт. URL: https://thekyivreview.com/gudimov
10	Інтелігенція	це сукупність особистостей із власним специфічним внутрішнім світом, способами реалізації свого потенціалу, ціннісно-мотиваційною складовою. це соціальна верства, яка виконувала кваліфіковану розумову	Ганусин О. Б. Повсякденне життя української інтелігенції Галичини в другій половині XIX – на початку XX століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.01 / О. Б. Ганусин; М-во освіти і науки України, Льв. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів, 2018. — 287с. — Бібліогр.: с. 37-38

		<p>працю і заробляла нею на проживання, тому підставою її існування був попит на пропоновані нею послуги на ринку праці</p>	
11	Інтелігент	<p>це людина, що є для сучасників високим прикладом, тобто привносить у суспільство ту форму поведінки, яку конкретна епоха вважає найбільш гідною, жертвовною, духовною. “мозок” нації, диспетчерськи й пункт її мандрівки через історію.</p>	<p>Мирослав Маринович. Відповідальність і безвідповідальність інтелігенції : веб-сайт. URL: https://universum.lviv.ua/previous-site/archive/book/2001/maryn_2.html</p>

		це «людина, яка ошляхетнює своє середовище» (дрогобичанин Василь Іванишин) це «солдат духовних цінностей» (Юрій Андрухович)	
12	Intelligent (adjective)	a person or animal that is intelligent has the ability to thi nk, understand, and learn things quickly and well (розумна людина чи тварина, яка має здатність думати, розуміти та швидко й добре вчитися).	Collins English Dictionary веб-сайт. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/intelligent
13	Intelligent (adjective)	showing intellig ence,	Cambridge Dictionary веб-сайт. URL:

		<p>or able to learn and understand things easily</p> <p>(показ інтелекту або здатність легко навчатися та розуміти речі)</p>	<p>https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/intelligent</p>
<p>Тобто у англійців тлумачення цього слова не збігається з тим значенням, яке ми вживаємо, для них — це просто розумна людина.</p>			
14	<p>Intelligentsia</p> <p>(noun)</p>	<p>The intelligentsia in a country or community are the most educated people there, especially those interested in the arts, philosophy, and politics</p> <p>(Інтелігенція в країні чи громаді це найосвіченіші люди, особливо ті, хто цікавиться мистецтвом,</p>	<p>Collins English Dictionary</p> <p>веб-сайт. URL:</p> <p>https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/intelligentsia</p>

філософією та
політикою).

Тлумачення поняття “інтелектуал”

1	Інтелектуал	людина з високо розвиненим інтелектом	Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980). веб-сайт. URL: http://sum.in.ua/s/intelektual
2	Публічні інтелектуали	це люди розумової праці, які мають певне публічне ім'я і авторитет і мають достатню відвагу та компетентність висловлюватися публічно з найрізноманітніших суспільно важливих питань.	Українські публічні інтелектуали: лихо з розуму? веб-сайт. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/2308104.html
3	Інтелектуал	продукт тривалої й наполегливої інтелектуальної традиції, адже інтелектуальна культура — це не набір певних збань та навичок, це результат історичного становлення, до якого треба належати. Інтелектуал має бути	Конспект лекції: Вахтанг Кебуладзе про інтелігенцію та інтелектуалів. веб-сайт. URL: https://obarykada.com/chasopys/kebuladze_3/

		вкорінений в певній інтелектуальній традиції, мати зв'язок з різними традиціями світу, що неможливо у тоталітарних суспільствах.	
4	Інтелектуал	<p>«...человек, который зарабатывает своим умом на жизнь, (или, если он и без того достаточно обеспечен, работает ради удовлетворения своих амбиций), прикладывает в работе умственные усилия, а не физические».</p> <p>«...интеллектуал – социальный критик по своей сути, человек, чья обязанность определять, анализировать и таким образом помогать в преодолении препятствий, мешающих продвижению к лучшему, более гуманному и более рациональному общественному порядку».</p>	<p>Пол Баран. Ответственность интеллектуала.</p> <p>веб-сайт. URL: https://scepsis.net/library/id_2606.html</p>

5	Інтелектуал у сучасній Україні	«інтелектуал це той, хто відрефлексовує побачене й почуте, хто має свою думку і позицію стосовно багатьох речей, хто є активним «споживачем» та співучасником мистецьких процесів, інтелектуальних дискусій (хоча, звідки вони в нас – інтелектуальні дискусії), хто не є пасивним ковтачем телевізійно-пропагандистської жуйки».	Сергій Жадан. Неінтелектуали ходять на вибори, щоб усім помститися. веб-сайт. URL: https://web.archive.org/web/20160304193526/http://www.polit.ua/articles/2010/10/14/gadan.html
6	Intellectual (noun)	It is relating to your ability to think and understand things, especially complicated ideas (Це стосується вашої здатності мислити й розуміти речі, особливо складні ідеї)	Cambridge Dictionary веб-сайт. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/intellectual
7	Intellectual (noun)	An intellectual is someone who spends a lot of time studying and thinking about complicated ideas (Інтелектуал - це той, хто	Collins English Dictionary веб-сайт. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/intellectual

	витрачає багато часу на вивчення та роздуми над складними ідеями).	
--	--	--

Тлумачення поняття “націоналіст”

1	Націоналіст	Прихильник, учасник національно-визвольного руху (рух, спрямований на боротьбу за незалежність нації, народу проти іноземних гнобителів)	Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980). веб-сайт. URL: http://sum.in.ua/s/nacionalist#:~:text=Прихильник%2C%20учасник%20національно-визвольного%20руху .
2	Націоналізм	«Ідеологія та напрямок політики, що зосереджує увагу на ролі нації у формуванні держави та ставить національні інтереси на вищій щабель цінностей. Основною метою для націоналістів є утворення або збереження суверенності своєї держави», - Девід Міллер.	Даніела Долотова. Що таке нацизм і як росіяни маніпулюють з націоналізмом веб-сайт. URL: https://vikna.tv/video/svit/shho-take-naczyzm-i-yak-rosiyany-manipulyuyut-z-naczionalizmom/

3	Націоналісти	<p>«...це люди, які люблять свою батьківщину й ненавидять тих, хто роблять їй щось погане. Вони вважають націю найвищою цінністю й ототожнюють себе з нею. Водночас націоналізм не передбачає вихід за межі свого, в ньому немає імперіалізму, прагнення до завоювання чужих територій чи зовнішньої агресії».</p>	<p>ЦУКР. «Ми всі певною мірою націоналісти» — пояснюємо суть ідеології, що так лякає росіян веб-сайт. URL: https://cukr.city/city/2022/shcho-take-natsionalizm/</p>
4	Націоналіст	<p>« Націоналізм – це не про ненависть до іноземців. Націоналізм – це любити своїх співгромадян, турбуватися про людей в твоїй країні. І в 21 столітті єдиний спосіб бути впевненим в процвітанні і миролюбності людей у своїй країні – це співпрацювати з людьми з інших країн. Я вважаю, що в 21 столітті бути хорошим націоналістом –</p>	<p>Ювал Ной Харарі. Про націоналізм веб-сайт. URL: https://bykvu.com/ua/bukvy/horoshij-nacionalist-jeto-globalist-istorik-harari/</p>

		це бути глобалістом”, – заявив Харарі».	
5	Націоналізм (погляд Степана Бандери)	"Український націоналістичний рух не має нічого спільного з нацизмом, фашизмом або націонал-соціалізмом. Український націоналізм бореться проти імперіалізму, проти тоталітаризму, расизму й всякої диктатури чи застосування насильства", - заявляв Степан Бандера в інтерв'ю радіостанції у Кельні (ФРН).	Що таке націоналізм. Трактування націоналізму Степаном Бандерою
6	Nationalism	is an <u>ideology</u> that emphasizes loyalty, devotion, or allegiance to a nation or nation-state and holds that such obligations outweigh other individual or group interests. (Це ідеологія, яка наголошує на лояльності, відданості чи вірності нації чи національній державі та	What is nationalism? Britannica веб-сайт. URL: https://www.britannica.com/topic/nationalism

		стверджує, що такі зобов'язання переважають інші індивідуальні чи групові інтереси).	
7	Nationalist	Is a person who want their country to be politically independent, who strongly believes their country is better than others. (Це людина, яка хоче, щоб її країна була політично незалежною, яка твердо вірить, що її країна краща за інші).	The Cambridge Dictionary веб-сайт. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/nationalist

АНОТАЦІЯ

Копиш К. С. Кореляція понять “інтелектуал” - “інтелігент” - “націоналіст” на рівні художнього втілення у творі І. Франка “Перехресні стежки”

У магістерській роботі розкрито якість, функції, зміст, кореляція понять «інтелігент», «інтелектуал», «націоналіст», утілених у романі «Перехресні стежки» Івана Франка, та їх актуальність для соціально-культурної ситуації в сучасному громадянському суспільстві.

Схарактеризовано смислове наповнення понять «інтелігент», «інтелектуал», «націоналіст» у філософії, культурології, лінгвістиці та літературознавстві, особливо показано висвітлення цих термінів у Франковому баченні крізь призму його роману “Перехресні стежки”. Обґрунтовано важливість їх розмежування та специфіку втілення у самому творі. Проаналізовано образ самотнього інтелігента Євгенія Рафаловича як приклад наслідування для сучасної молоді. Зіставлено прояви характерних рис як інтелігента, так й інтелектуала-націоналіста із сучасними військовими. Наголошено, що сьгоднішні герої (В. Маркус, Є. Брах, Д. Коцюбайло, Д. Прокопенко, Д. Козацький та багато інших) перегукуються з Франковим персонажем (Євгенієм Рафаловичем), і хоча століття зовсім інші — ХХ і ХХІ — місії залишаються незмінними. Доведено знаковість та авторитетність роману “Перехресні стежки” І. Франка. Аргументовано недоречність вилучення твору зі шкільної програми минулих років. Оскільки твір є модерним, новаторським, із безліччю важливих, порушених у ньому проблем. Розроблено методичні рекомендації для проведення уроку позакласного читання за твором “Перехресні стежки” (мікрофон, суд від свого імені, асоціативний куш, кола Вена), які допоможуть сучасному вчителю творчо та креативно попрацювати з Франковим витвором мистецтва — романом “Перехресні стежки”.

Ключові слова: інтелігент, інтелектуал, націоналіст, патріот, “Перехресні стежки” І. Франка, урок позакласного читання.

SUMMERY

Kopysh K. S. Correlation of the concepts "intelligent" - "intellectual" - "nationalist" at the level of artistic embodiment in the work of I. Franko "Cross paths"

The master's work revealed the quality, functions, content, and correlation of the concepts "intelligent", "intellectual", and "nationalist" embodied in the novel "Cross Paths" by Ivan Franko and their relevance for the socio-cultural situation in modern civil society.

The semantic content of the terms "intelligent", "intellectual", and "nationalist" in philosophy, cultural studies, linguistics and literary studies are characterized, especially the coverage of these terms in Frank's vision through the prism of his novel "Cross Paths" is shown. The importance of their distinction and the specifics of their embodiment in the work are substantiated. The image of the original intellectual Yevgeny Rafalovich as an example of imitation for modern youth is analyzed. Manifestations of the characteristic features of an intelligent and nationalist intellectual are compared with modern military people. It is emphasized that today's heroes (V. Markus, E. Brach, D. Kotsyubailo, D. Prokopenko, D. Kozatskyi and many others) resonate with Frank's character (Yugeni Rafalovich). Although the centuries are entirely different - XX and XXI - the missions remain unchanged. The significance and authority of the novel "Cross Paths" by I. Franko have been proven. It is argued that removing the work from the school curriculum of previous years is inappropriate. Because the work is modern and innovative, with many important issues raised in it. Methodical recommendations for conducting an out-of-class reading lesson based on the work "Cross paths" (microphone, "Judgment in one's name", associative bush, Venn circles) have been developed, which will help the modern teacher to work creatively with Frank's masterpiece of art - the novel "Cross paths".

Key words: intellectual, intellectual, nationalist, patriot, "Cross paths" by I. Franko, extracurricular reading lesson.